

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επιστημών Υγείας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ:
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ, ΡΟΛΟΙ, ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Ράτσικα Νικολλέτα

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: Καραγιάννη Δήμητρα
Σαχινίδου Μαγδαλινή

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ	6
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ.....	8
ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	10
Όρια	10
Κανόνες	10
Οργάνωση – Ολότητα.....	11
Ομοιόσταση – Ανατροφοδότηση	12
Οικογένεια και ευρύτερα συστήματα.....	13
Οικογενειακή προσαρμοστικότητα.....	13
Οικογενειακή συνοχή.....	14
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	16
ΡΟΛΟΙ ΣΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	18
ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	20
ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	28
Η παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια στην αγροτική οικονομία	28
Η πυρηνική οικογένεια στο αστικό – βιομηχανικό πλαίσιο	29
Η πολυμορφία των οικογενειακών σχημάτων στην ύστερη νεωτερικότητα	29
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	34
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	44
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	45
ΞΕΝΟΓΛΩΣΗ.....	45
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ.....	47
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	48

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή έρευνα επιδιώκει μέσα από μια ιστορική, κοινωνική και οικονομική προσέγγιση να αναδείξει την εξέλιξη του κοινωνικού φαινομένου της οικογένειας από τη δεκαετία του 70' μέχρι και σήμερα. Στοχεύει να φωτίσει τις μορφές της οικογένειας, τους ρόλους των μελών της, τις διακρίσεις ανάμεσα στον παραδοσιακό και στο σύγχρονο- αστικό μετασχηματισμό της και τις αλλαγές που συντελέστηκαν. Εστιάζεται στην αγροτικήοικογένεια της επαρχίας, προσπαθώντας να αναδείξει όψεις της κοινωνικής και οικογενειακής δομής, Συνεπώς, η έρευνα έρχεται να προσδώσει νέα και πολύτιμα στοιχεία στην κοινωνική επιστήμη, στην προσέγγιση του φαινομένου της οικογένειας, από μια άλλη πιο περιορισμένη στο χώρο και ειδική μεν σκοπιά, εμπλουτίζοντας δε τα γενικά συμπεράσματα για τους μετασχηματισμούς της οικογένειας συνολικά στον αγροτικό ελλαδικό χώρο.

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να προσδιοριστεί η θεωρητική προσέγγιση που διαπνέει την παρούσα έρευνα, και μέσα από αυτήν να δοθεί ο ορισμός της οικογένειας. Καθώς υπάρχει πληθώρα θεωρητικών προσεγγίσεων με σημαντικές διαφορές, ώστε να επηρεάζουν τόσο την ερευνητική σκοπιά, όσο και την εξαγωγή και την ποιότητα των συμπερασμάτων. Σύμφωνα με τη μαρξιστική – ριζοσπαστική αντίληψη: *η οικογένεια είναι μια μικρή ομάδα ανθρώπων που βασίζεται στο γάμο ή στην εξ' αίματος συγγένεια και που τα μέλη της τα συνδέει η κοινή διαβίωση , η αμοιβαία ηθική ευθύνη και η αλληλοβοήθεια* (Ενγκελς,2013).Από τη πλευρά της συλλογικής σύγχρονης οργάνωσης της κοινωνίας, η οικογένεια είναι ένας κοινωνικός θεσμός, είναι δηλαδή ένα βασικό και σχετικά σταθερό πλαίσιο κοινωνικών σχέσεων που αποβλέπει στην ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών, ανταποκρίνεται σε κάποιο σημαντικό σκοπό και διευκολύνει τη διαμόρφωση εξειδικευμένων τύπων επικοινωνίας (Πέτρου,2007).

Η σταθερότητα και ο δεσμευτικός χαρακτήρας του θεσμού, εξαρτώνται πρώτον από τους σκοπούς που έχει και εξακολουθούν να θεωρούνται σημαντικοί, δεύτερον από το γεγονός ότι η αποτελεσματικότητα των παγιωμένων κοινωνικών σχέσεων και τρόπων δράσης δεν έχει μειωθεί και τρίτον ότι οι κοινωνικές σχέσεις και

τρόποι δράσης που συνιστούν τον θεσμό εξακολουθούν να συμφωνούν με τις ισχύουσες κοινωνικές αξίες. Όταν η αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών οδηγεί στην εξάλειψη ή στη αλλοίωση μιας ή περισσότερων από τις προϋποθέσεις αυτές, ο θεσμός εισέρχεται σε μια περίοδο κρίσης, αρχίζει η διαδικασία μεταβολής ή και κατάργησής του.

Ως λειτουργία της οικογένειας ορίζεται το σύνολο των τρόπων με τους οποίους η οικογένεια ικανοποιεί τις διάφορες ανάγκες των μελών της, ώστε να εξασφαλίζει την βιολογική και την ψυχοκοινωνική επιβίωση της, οι λειτουργίες της οικογένειας μπορούν να συνοψίσουν στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες: α. αναπαραγωγικές, β. οικονομικές, γ. εκπαιδευτικές και δ. ψυχολογικές. Αυτό που καθορίζει τι είναι οικογένεια είναι οι δραστηριότητες των μελών της και όχι η δομή της (Day, D.R).

Η οικογένεια ως κοινωνικό φαινόμενο αλλάζει σύμφωνα με την εξέλιξη και την πρόοδο της κοινωνίας και της οικονομίας, παρόλο που η πρόοδος των μορφών της οικογένειας παρουσιάζει μια σχετική αυτοτέλεια. Η παραδοσιακή οικογένεια στηρίζεται στη μονογαμία, στη πατριαρχική δομή, στους διακριτούς ρόλους ανάμεσα στη γυναίκα και τον άντρα, τόσο σε σχέση με τα «εν οικώ» όσο και με τα «εν δήμω». Ταυτόχρονα, οι ιδεολογικοί δεσμοί αυτής της οικογένειας ενισχύθηκαν από το θρησκευτικό στοιχείο, ιδιαίτερα από το χριστιανισμό, στερεώνοντας τα θεμέλια της.

Σε αυτή την αναχρονιστική μορφή της οικογένειας, που συναντάται ακόμη και σήμερα σε ορισμένες αγροτικές περιοχές, εκτός από των ανωτέρω, κυριαρχούν και οι παραγωγικοί δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της, που αποτελούν τον κύριο παράγοντα που διαφοροποιεί τους ρόλους μέσα στην οικογένεια. Για παράδειγμα, στις ορεινές αγροτικές οικογένειες, που απασχολούνται και στον τομέα της κτηνοτροφίας – γεωργίας υπάρχει ακόμη και σήμερα καταμερισμός των εργασιών σε επίπεδο νοικοκυριού, από τα μέλη ανάλογα με την ηλικία και τη θέση, άντρας – γυναίκα – παιδιά. Οι σχέσεις των μελών αναμεταξύ τους διαμορφώνονται αντίστοιχα και ανάλογα με τον παραπάνω καταμερισμό.

Θεωρώντας, δηλαδή κυρίαρχο τον μεγαλύτερο σε ηλικία άνδρα της οικογένειας, καθώς καταπιάνεται με τις πιο βαριές και δύσκολες εργασίες, λόγω μυϊκής δύναμης, είτε λόγω σεβασμού εάν είναι ο γηραιότερος (Νιτσιάκος, 1991).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, σύμφωνα με μελέτες για την αγροτική οικονομία επικρατεί η παραδοσιακή – εκτεταμένη οικογένεια, δείχνει να υπάρχει μεγάλη

απόσταση στα καθήκοντα και στους ρόλους των ανδρών και γυναικών. Οι ρόλοι του ζευγαριού φαίνεται να είναι συμπληρωματικοί. Ο άνδρας ασχολείται με τη «δημόσια σφαίρα» και η γυναίκα με την οικιακή.

Η σύγχρονη ελληνική οικογένεια, ωστόσο, διαφοροποιείται από τη παραδοσιακή και ένα από τα χαρακτηριστικά αυτής είναι η σταδιακή μετατροπή της παραδοσιακής, αγροτικής κοινωνίας σε σύγχρονη αστική – βιομηχανική μεταβάλλει ουσιαστικά τη δομή, τις λειτουργίες της οικογένειας και τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη. Τα μέλη της εργάζονται ατομικά και συνήθως έξω από το σπίτι με αποτέλεσμα πλέον η οικογένεια να μη λειτουργεί ως παραγωγική μονάδα. Η οικογενειακή ομάδα συρρικνώνεται και επαναπροσδιορίζονται οι συζυγικοί ρόλοι και η θέση των παιδιών στην οικογένεια. Η οικογένεια δεν αποτελεί μέρος ενός συνόλου με πατριαρχική δομή, αλλά σχηματίζει το δικό της πυρήνα. Η πυρηνική οικογένεια θεωρείται η βασική μορφή οικογένειας της σύγχρονης κοινωνίας και αποτελείται συνήθως από έναν ή δυο συζύγους και τα παιδιά, αν και δεν είναι απαραίτητο. Η αυτονομία της πυρηνικής οικογένειας εμφανίζεται σε σύγχρονες βιομηχανικές και μεταβιομηχανικές κοινωνίες και κύριο αίτιο αυτού του φαινομένου είναι η επικράτηση του ατομικισμού (Μαράτου – Αλιμπράντη,2010).

Οι μεταβολές σε αυτή τη μορφή οικογένειας επηρεάστηκαν κυρίως από το παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης και τις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, που οδήγησαν στη μεταβολή του ρόλου της γυναίκας, σε συνδυασμό με την επαγγελματική της αποκατάσταση και χειραφέτηση, τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, τις κοινωνικές κατακτήσεις και τη δραστηριοποίηση του φεμινισμού στη μετάβαση από την εκτεταμένη στη πυρηνική οικογένεια. Στη σύγχρονη μεταβιομηχανική κοινωνία. Καταγράφονται οι ραγδαίες εξελίξεις στις νέες ηλεκτρονικές τεχνολογίες που αντικαθιστούν τη βιομηχανική παραγωγή, η ψηφιακή επικοινωνία, η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης, η ανησυχία και η αβεβαιότητα στον επαγγελματικό τομέα. Οι εξωγενείς φορείς όπως το σχολείο αναλαμβάνουν έργα που μέχρι πρωτίστως ανήκαν στα καθήκοντα των μελών της παραδοσιακής οικογένειας. Επίσης παρατηρείται μια ποικιλομορφία στην οικογενειακή ζωή, με τη συνύπαρξη διαφορετικών μορφών οικογένειας και τη δυνατότητα πολλαπλών επιλογών (Γεωργίου,2012).

Συνεπώς, μέσα από την παρούσα πτυχιακή εργασία, επιδιώκουμε να αποτυπώσουμε το μετασχηματισμό της οικογένειας στο χώρο και το χρόνο, τις αιτίες

που οδήγησαν σε αυτόν τον μετασχηματισμό και πως επιδρούν οι αλλαγές αυτές στη διαμόρφωση των λειτουργιών της οικογένειας, καθώς και τη διαμόρφωση των ρόλων των μελών της.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

Για την έννοια της οικογένειας έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί. Στην παρούσα εργασία η οικογένεια ορίζεται ως μια πρωτογενής κοινωνική ομάδα στην οποία τα άτομα συνδέονται μεταξύ τους με στενούς συγγενικούς και συναισθηματικούς δεσμούς. Οι ρόλοι των μελών της είναι σαφώς προσδιορισμένοι και ο καθένας έχει ξεχωριστή κοινωνική θέση. Μέχρι τώρα, οι ρόλοι και οι κοινωνικές θέσεις των ατόμων εξαρτιόνταν από το φύλο και την ηλικία, δηλαδή από δεδομένα χαρακτηριστικά του ατόμου και όχι από παράγοντες όπως η προσωπικότητα, ή οι ικανότητες ή οι επιθυμίες του ατόμου (Μουσσούρου, 1989).

Μια ιδιομορφία της οικογένειας είναι το γεγονός ότι αποτελεί στοιχείο σύνδεσης του δημόσιου και του ιδιωτικού βίου. Ο Rousselto 1989 αναφέρει ότι η ύπαρξη του ιδιωτικού επιβεβαιώνεται από το δημόσιο. Για παράδειγμα, στο γάμο, ο αμοιβαίος όρκος αγάπης και φροντίδας μεταξύ δύο ανθρώπων είναι το ιδιωτικό κομμάτι, η νομιμοποίηση και η ελευθερία στο να υπάρχει αυτός ο όρκος προέρχεται από τη κοινωνία. Αντίστοιχα, η ιδιωτικότητα και η αυτονομία ενός ζευγαριού υφίσταται εφόσον αυτό έχει αναγνωριστεί ως κοινωνική πράξη. Έτσι και η οικογένεια έχει χαρακτήρα δημόσιο εφόσον αποτελεί κοινωνικό θεσμό και προτείνει και δομεί κοινωνικές σχέσεις, συμπεριφορές και οργανώνει το συλλογικό βίο. Ταυτόχρονα όμως έχει και ιδιωτικό χαρακτήρα καθώς δημιουργεί και μεταδίδει προσωπικές αξίες, προσδοκίες, επιθυμίες και συνειδήσεις (Μουσσούρου, 1999).

Η κάθε κοινωνία απαρτίζεται από πολυάριθμες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες αποτελούν σύνολα αλληλοεπιδρώντων ανθρώπων, άλλοτε μικρότερα και άλλοτε μεγαλύτερα, ποικίλων σχηματισμών. Οι κοινωνικές ομάδες, αλλά και τα άτομα μέλη που τις απαρτίζουν, αλληλοεπηρεάζονται μεταξύ τους. Το άτομο μπορεί να συμμετέχει σε περισσότερες από μια ομάδες και η οικογένεια είναι η πρώτη

κοινωνική ομάδα στην οποία συμμετέχει ο άνθρωπος, ουσιαστικά από τη στιγμή της σύλληψης του.

Η έννοια που σχετίζεται με τις κοινωνικές ομάδες, είναι ο κοινωνικός θεσμός. Ο κοινωνικός θεσμός είναι ένα σύνολο σχετικά τυποποιημένων ανθρώπινων σχέσεων και δραστηριοτήτων, το οποίο αφορά ένα συγκεκριμένο τομέα της κοινωνικής ζωής μιας ομάδας και παραμένει σχετικά σταθερό σε κάποιο διάστημα. Το σύνολο αυτό των σχέσεων διακρίνεται από διάρκεια στο χρόνο και είναι οργανωμένο και προσανατολισμένο στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων και κυρίως στην ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών. Οι ανάγκες αυτές μπορεί να είναι ατομικές και συλλογικές, να αφορούν δηλαδή ένα άτομο, μια κοινωνική ομάδα ή και την κοινωνία ολόκληρη. Η έννοια του κοινωνικού θεσμού επομένως, μπορεί να χαρακτηρίσει κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, κάθε ανθρώπινη σχέση, η οποία προσδιορίζεται από κοινωνικά καθορισμένους κανόνες και έχει μια διάρκεια στο χρόνο μέσω της εφαρμογής κοινωνικών κανόνων. Ο κοινωνικός θεσμός είναι ένας μηχανισμός που προσανατολίζει τη συμπεριφορά καθορίζοντας ποιους, πότε, πως και με ποια σειρά θα ενεργήσει, για να παραχθεί ένα συγκεκριμένο και κοινωνικά αναγνωρισμένο αποτέλεσμα.

Όπως προαναφέρθηκε, ένας από τους σημαντικότερους κοινωνικούς θεσμούς θεωρείται η οικογένεια. Ο θεσμός της οικογένειας κατάφερε να επιζήσει εδώ και χιλιάδες χρόνια και θεωρείται μια βασική μονάδα πάνω στην οποία οικοδομήθηκε η κοινωνία.

Η οικογένεια οπότε ως θεσμός, έχει σημαντικούς κοινωνικούς σκοπούς και πολύπλευρο έργο, εξυπηρετεί κοινωνικές ανάγκες και είναι επιφορτισμένη με το στόχο της ένταξης των ατόμων στο κοινωνικό σύνολο και τη μετάβαση σε αυτά του πολιτισμού της κοινωνίας με στόχο τη διαίωνιση της. Η διάρκεια της στο χρόνο είναι δεδομένη καθώς θεωρείται σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας η πρώτη κοινωνική ομάδα στην οποία εντάσσεται υποχρεωτικά το άτομο με τη γέννηση του.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η οικογένεια έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης πολλαπλών επιστημών από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Αποτελεί ένα θεσμό που έχει υποστεί αρκετές αλλαγές και μεταμορφώσεις στη δομή και τη λειτουργία της, αν και με αργούς ρυθμούς στην Ελλάδα ίσως λόγω του παραδοσιακού της χαρακτήρα και της θέσης της στην ελληνική κοινωνία (Ρήγα, 2012). Σύμφωνα με τους Goldenberg&Goldenberg (2005), «είναι ένα φυσικό και κοινωνικό σύστημα με δικά του χαρακτηριστικά και ιδιότητες, το οποίο έχει αναπτύξει ένα σύνολο κανόνων, είναι γεμάτο ανατιθέμενους και αποδιδόμενους ρόλους για τα μέλη του, διαθέτει μια οργανωμένη δομή εξουσίας και έχει αναπτύξει πολύπλοκους φανερούς και κρυφούς τρόπους επικοινωνίας και επίλυσης προβλημάτων που επιτρέπουν διάφορα καθήκοντα να εκτελούνται με αποτελεσματικό τρόπο».

Στη μελέτη της οικογένειας θεμελιώδη ρόλο διαδραματίζουν έννοιες όπως δομή και λειτουργία. Όπως θα δούμε και παρακάτω, η δομή αναφέρεται στον αριθμό των μελών της οικογένειας και τους ρόλους τους ενώ ως λειτουργία ορίζεται το σύνολο των τρόπων με τους οποίους η οικογένεια ικανοποιεί τις φυσικές και ψυχολογικές ανάγκες των μελών ώστε να εξασφαλίζει τη βιολογική, τη ψυχολογική και κοινωνική επιβίωση της, όπως είναι η εξασφάλιση τροφής και στέγης, η επικοινωνία με φιλικά πρόσωπα, οι σχέσεις με την πατρική οικογένεια και άλλους συγγενείς, η αποδοχή και αναγνώριση από τον κοινωνικό περίγυρο (Γεωργάς, 2000).

Μετασχηματισμοί της ελληνικής κοινωνίας στη μετάβασή της από την αγροτική στη βιομηχανική εποχή έχουν ως αποτέλεσμα την αντιπαράθεση παραδοσιακής και σύγχρονης κοινωνίας που απαντάται συχνά σε μελέτες για τη δομή της ελληνικής οικογένειας. Συνεπώς, όπως θα αναφερθεί αναλυτικότερα παρακάτω, η εξέλιξη της οικογένειας περνά από τρεις φάσεις: α) από τη δομή μιας αγροτικής κοινωνίας, ως μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης β) προχωρώντας με μεγάλη ταχύτητα στη βιομηχανική οργάνωση της κοινωνίας, όπου η οικογένεια δραστηριοποιείται οικονομικά και αποκτά πυρηνικά χαρακτηριστικά γ) και τέλος στην οργάνωση της οικογενειακής ζωής στην ύστερη νεωτερικότητα, όπου

μεγαλύτερη σημασία έχει η ανάγκη για ικανοποίηση ατομικών αναγκών και όπου απαντώνται εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας (Muncie, Wetherell, 2009).

Τα νέα αυτά οικογενειακά σχήματα που εμπλουτίζονται από το 1970 και έπειτα, όπως η συγκατοίκηση που γίνεται ολοένα και συχνότερη ή οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι οποίες αυξάνονται σημαντικά με τα χρόνια, πρεσβεύουν διαφορετικές αξίες από αυτές της συζυγικής οικογένειας. Καθώς η ελληνική οικογένεια προχωρά στην ύστερη νεωτερικότητα, το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης κάνει την εμφάνιση του. Πρόκειται για μια νέα μορφή προγαμιαίας συμβίωσης με απλουστευμένες διαδικασίες σύναψης και λύσης. Ταυτόχρονα, παρατηρείται αύξηση μητρότητας ανήλικων γυναικών, πτώση γαμηλιότητας και αύξηση τέλεσης δεύτερου γάμου.

Η πυρηνική οικογένεια (η οποία περιλαμβάνει τους γονείς και τα παιδιά σε χωριστά σπίτια ή και μακριά από τους συγγενείς), έστω και αν θεωρείται για τον Parsons (1949) το οικογενειακό σύστημα που προσαρμόζεται περισσότερο στη διαδικασία εκσυγχρονισμού, με τις αλλαγές στην οικογένεια και τα νέα κοινωνικά μορφώματα που έχουν κάνει την εμφάνιση τους στον ελλαδικό χώρο τα τελευταία χρόνια, μπορούμε πλέον να μιλάμε για ένα σύστημα οικογένειας το οποίο από άποψη δομής δε φαίνεται να μοιάζει με την πυρηνική οικογένεια. Από πλευρά λειτουργίας όμως εξακολουθεί να υιοθετεί βασικά χαρακτηριστικά της, όπως αξίες και σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Το νέο αυτό σχήμα αποτελώντας μεταφορά της εκτεταμένης οικογένειας- που περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές ατόμων – από τα χωριά στις πόλεις, ονομάζεται εκτεταμένη αστική οικογένεια (Γεωργιάς, 2006).

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η δομή της οικογένειας αποτελεί το όριο ανάμεσα στο σύστημα και το περιβάλλον της. Αντιπροσωπεύει τους κανόνες που χρησιμοποιεί η οικογένεια για να επιτελεί τις λειτουργίες της (Minuchin,1974). Σύμφωνα με το McMaster (Milleretal,2000), η δομή και η οργάνωση της οικογένειας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των μελών της.

Από την άλλη, υπάρχουν διαφορετικά είδη δομής που μπορεί να εμφανίσει μια οικογένεια (μονογονεϊκές, πυρηνικές , εκτεταμένες, κ.λπ.),παράλληλα όμως μπορεί να αλλάξει η δομή της κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής (π.χ. από πυρηνική να γίνει μονογονεϊκή μετά από ένα διαζύγιο) (Τσαμπαρλή, 2004).

Όρια

Σε μια οικογένεια επίσης που λειτουργεί σωστά, θεμελιώδη είναι τα όρια: πιο συγκεκριμένα, τα σαφή όρια είναι αυτά που βοηθούν το κάθε μέλος να διατηρεί την ατομικότητα του αλλά ταυτόχρονα διατηρεί την αίσθηση ότι ανήκει στο σύστημα της οικογένειας. Αντιθέτως, τα άκαμπτα ή μη ευέλικτα όρια οδηγούν σε μια μεγαλύτερη αίσθηση αυτονομίας μεν, με τίμημα όμως τη μικρότερη συναισθηματική εμπλοκή με τα άλλα μέλη, ενώ από την άλλη, τα συγκεχυμένα όρια εύκολα παραβιάζονται από τα μέλη της οικογένειας (Goldenberg&Goldenberg, 2005).Παιδιά και γονείς ανταλλάσσουν πολύ εύκολα ρόλους μεταξύ τους και τα παιδιά βιώνουν τη φροντίδα των γονιών τους σε υπερβολικό βαθμό με τίμημα τη μείωση της αίσθησης της προσωπικής ελευθερίας.

Κανόνες

Στη δομή της οικογένειας ανήκουν και οι κανόνες που ορίζουν την αλληλεπίδραση των μελών της οικογένειας και βοηθούν στη λειτουργία της. Οι κανόνες αυτοί που κληρονομούνται στις επόμενες γενιές μεταφέρουν τις αξίες της οικογένειας. Οι άγραφοι αυτοί κανόνες βοηθούν το σύστημα να βρίσκεται σε ισορροπία, όμως σε περιόδους αλλαγών, η αναθεώρησή τους κρίνεται επιτακτική (McLeod, 2003).

Από την άλλη, η οικογένεια καταλήγει σε κανόνες που ορίζουν τις εσωτερικές της σχέσεις και τείνουν να ρυθμίζουν την αλληλεπίδραση της οικογένειας. Οι περισσότεροι κανόνες βασίζονται σε επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές (Jackson, 1965) που υιοθετούν τα μέλη της οικογένειας όταν συναλλάσσονται μεταξύ τους από το ευρύτερο φάσμα συμπεριφορών. Χωρίζονται σε περιγραφικούς, οι οποίοι βασίζονται σε δικαιώματα και υποχρεώσεις ή κατευθυντήριους, οι οποίοι κατευθύνουν τι είναι δυνατό να γίνει και τί όχι.

Όταν το σύστημα αντίκειται στην αλλαγή, ο οικογενειακός θεραπευτής μπορεί με τη χρήση νέων κανόνων να αλλάξει την ισορροπία μεταξύ των μερών του συστήματος και να βοηθήσει το σύστημα να προσαρμοστεί στη νέα συνθήκη (McLeod, 2003).

Οργάνωση – Ολότητα

Η οικογένεια συνιστά ένα ζωντανό σύστημα. Ένα σύστημα αποτελείται από μονάδες που αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους με έναν οργανωμένο τρόπο (οργάνωση). Παράλληλα όμως οι μονάδες αυτές, σκηνοθετούν μια οντότητα που είναι μεγαλύτερη από το άθροισμα των μελών της (ολότητα) όχι με την έννοια της προσθετικότητας αλλά με αυτή των αλληλοσυσχετίσεων. Το σύστημα γίνεται αντιληπτό ως ένα σύνολο το οποίο περιλαμβάνει το άθροισμα των μερών του, αλλά και τη δυναμική σχέση των μερών αυτών (Παπαδιώτη – Αθανασίου, 2000). Η μελέτη μιας οικογένειας προκύπτει από τη κατανόηση των σχέσεων λειτουργίας που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών του πολύπλοκου αυτού συστήματος. Μόνο τότε θα κατανοηθούν οι απαιτήσεις του για προσαρμογή, τα όρια του και οι λόγοι που το οδηγούν σε σύγκρουση. Σύμφωνα με τον Leslie (1988), για την κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα στα μέλη μιας

οικογένειας, η εστίαση στη λειτουργία ενός μέλους έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Έρευνες εξάλλου έχουν καταδείξει ισχυρότερη συσχέτιση της οικογενειακή λειτουργίας, με ιδιότητες της οικογένειας ως συστήματος παρά ως μεμονωμένων μελών (Westley&Eipstein, 1969).

Συνεπώς, υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της λειτουργίας της οικογένειας και της λειτουργίας του κάθε μέλους χωριστά, όπως συμπεραίνεται και από το McMaster (Milleretal, 2000), βασισμένο στη θεωρία συστημάτων, όπου αναφέρει ότι υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των μελών μιας οικογένειας καθώς και ότι η οικογενειακή λειτουργία δε μπορεί να γίνει πλήρως κατανοητή απλώς κατανοώντας κάθε μέλος της οικογένειας χωριστά.

Ομοίσταση – Ανατροφοδότηση

Η τάση του σώματος να διατηρεί ισορροπία στην προσπάθεια εξασφάλισης σταθερότητας, ονομάζεται ομοίσταση. Με όρους της κυβερνητικής, σημαίνει ότι το σώμα μπορεί να θεωρηθεί ως ένα σύστημα που ανταλλάσσει πληροφορίες με τον έξω κόσμο χρησιμοποιώντας την ανατροφοδότηση, δηλαδή την εισαγωγή πληροφοριών εκ νέου από την έξοδο στην είσοδο του συστήματος προκειμένου να ελεγχθεί η ορθή λειτουργία του (Goldenberg&Goldenberg, 2005). Με όρους της οικογένειας μεταφράζεται ως η αντίσταση της οικογένειας στην αλλαγή. Ακόμη και η εμφάνιση των συμπτωμάτων θεωρούνταν ως μια προσπάθεια διατήρησης της οικογενειακής ισορροπίας. Η οικογένεια λοιπόν προσπαθεί μέσα από διαδικασίες αλληλεπίδρασης να διατηρήσει σταθερότητα περιβάλλοντος και επιστροφή στην προτέρα λειτουργία της οικογένειας. Σύμφωνα με τον Minuchin (Munichin,2000) μια οικογένεια έρχεται για θεραπεία όταν έχει κολλήσει στη φάση της ομοίστασης.

Από την άλλη, η οικογένεια ως ζωντανό σύστημα μπορεί να δέχεται πληροφορίες από τον έξω κόσμο, οι οποίες προκαλούν την αλλαγή της. Η θεμελιώδης αυτή λειτουργία, απαραίτητη για την ικανοποίηση των αναγκών του συστήματος, καλείται ανατροφοδότηση (Πιλήσης, 2010).

Οικογένεια και ευρύτερα συστήματα

Επιπλέον τα οικογενειακά συστήματα αλληλοεπιδρούν με μεγαλύτερα εξωτερικά συστήματα από τα οποία επηρεάζονται – σχολείο, νομικό σύστημα, υπηρεσίες πρόνοιας, εκκλησία (Goldenberg&Goldenberg, 2005) – και η οικογένεια εμπλεκόμενη με αυτά, εξελίσσεται αν και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους μπορεί να επιφέρει προβλήματα στην οικογένεια.

Παρατηρούμε συνεπώς ότι ένα στοιχείο ενός συστήματος είναι δυνατό να είναι συγχρόνως το ίδιο ένα σύστημα αλλά και στοιχείο ενός ευρύτερου συστήματος, δηλαδή είναι ταυτόχρονα ένα σύνολο και ένα μέρος. Η διερεύνηση του πλαισίου αποτελεί βασική έννοια στη συστημική προσέγγιση. Περιλαμβάνει όλες τις αλληλεπιδράσεις που πραγματοποιούνται ανάμεσα στις ενότητες ενός συστήματος, όπως και ανάμεσα στο συγκεκριμένο σύστημα και στο υπερσύστημα ή υποσύστημα με το οποίο επικοινωνεί (Παπαδιώτη – Αθανασίου, 2000).

Οικογενειακή προσαρμοστικότητα

Καθώς το οικογενειακό σύστημα εξελίσσεται μέσα στο χρόνο, χαρακτηρίζεται από συνέχεια και αλλαγή, έχει την ικανότητα να διατηρεί τη σταθερότητα του ενώ αλλάζει η δομή του. Με την ικανότητα του αυτή αναφερόμαστε στην προσαρμοστικότητα. Όσο πιο προσαρμοστική είναι μια οικογένεια τόσο πιο ικανή είναι να χρησιμοποιήσει τις δυνάμεις της για να αντιμετωπίσει τις συνεχείς μεταβάσεις στα στάδια μέσα από τα οποία περνά μια οικογένεια (Goldenberg&Goldenberg, 2005).

Όλες οι οικογένειες κατά τη διάρκεια του κύκλου της ζωής τους έρχονται αντιμέτωπες με στρεσογόνες καταστάσεις και απροσδόκητα γεγονότα που απειλούν την ισορροπία τους. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται η οικογένεια για να επιλύσει

τις συγκρούσεις και να βρει λύσεις, αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα για την ανάρρωσή της.

Η προσαρμοστικότητα, συνεπώς, ορίζεται ως η ικανότητα της οικογένειας να αλλάζει σε επίπεδα δομής και ρόλων ώστε να προσαρμόζεται σε στρεσογόνες καταστάσεις (Κιτσάκη,2007). Τέλος, αποτελεί παράγοντα διαχωρισμού των οικογενειών σε λειτουργικές και μη μαζί με τη συνοχή (Olson, Partner&Lavee, 1985). Ο τρόπος οργάνωσης μιας οικογένειας σύμφωνα με τους Nichols και Everett (1986) καθορίζει τη συνοχή και τη προσαρμογή της. Τέτοια σχήματα οργάνωσης είναι επί παραδείγματι γύρω από μια γυναίκα αρχηγό, τον παθητικό σύζυγο της και τα παιδιά ή γύρω από μια πατριαρχική οικογένεια, την ανεκτική σύζυγο και τα ανυπάκουα παιδιά.

Οικογενειακή συνοχή

Η συνοχή αποτελεί μια πολύ σημαντική οικογενειακή διάσταση. Ορίζεται από τον Olson, ως το «συναισθηματικό δέσιμο που έχουν τα μέλη μεταξύ τους» περιλαμβάνοντας μεταβλητές όπως τα όρια, οι φίλοι, οι συμμαχίες, ο χωρόχρονός, οι αποφάσεις (Olson, 1993). Αποτελεί αρνητικό προβλεπτικό παράγοντα για την κατάθλιψη και το άγχος.

Η αντίληψη των επιπέδων συνοχής ποικίλλει αναφορικά με το φύλο και τη γενιά. Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι οι μητέρες εκτιμούσαν μεγαλύτερα επίπεδα συνοχής στην οικογένεια από ότι οι άντρες και από την άλλη, οι κόρες εκτιμούσαν μεγαλύτερα επίπεδα συνοχής από ότι οι γιοι (Rossi&Rossi, 1990).

Μια άλλη έρευνα αποκαλύπτει ότι τα παιδιά αντιλαμβάνονται την οικογένεια να χαρακτηρίζεται από μέτρια συνοχή και υψηλή προσαρμοστικότητα. Στην ιδανική οικογένεια οι νέοι επιθυμούν μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα.

Συνεπώς, δύο από τις βασικές λειτουργίες μιας οικογένειας είναι ο βαθμός προσαρμοστικότητα μιας οικογένειας και ο βαθμός συνοχής της. Η πρώτη αναφέρεται στην ικανότητα της οικογένειας να επιτρέπει αλλαγές στους κανόνες και τις σχέσεις των ρόλων της και η δεύτερη στον συναισθηματικό δεσμό των μελών

μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Olson και το σύστημα ταξινόμησης του Μοντέλο Circumplex που βασίζεται στις δύο προαναφερθείσες λειτουργίες, όταν η οικογένεια παρουσιάζει πολύ μεγάλο βαθμό συνοχής, χαρακτηρίζεται ως εμπλεγμένη, ενώ ο μικρός βαθμός συνοχής οδηγεί σε αποδέσμευση των μελών της. Όταν παρουσιάζει υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας χαρακτηρίζεται ως χαοτική, ενώ η πολύ μικρή προσαρμοστικότητα μπορεί να οδηγήσει σε ακαμψία (Olson, 1986). Η υπερβολική προσαρμοστικότητα λοιπόν οδηγεί σε υπερβολική αλλαγή ενώ η ελάχιστη προσαρμοστικότητα μπορεί να οδηγήσει σε στασιμότητα. Η προσαρμοστική οικογενειακή λειτουργία απαιτεί ισορροπία ανάμεσα στη σταθερότητα και την αλλαγή και η συνοχή απαιτεί ισορροπία ανάμεσα στην εμπλοκή και την αποδέσμευση.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια είναι ένας πολυλειτουργικός θεσμός. Όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία τόσο πιο πολυλειτουργική είναι η οικογένεια. Δύο βασικές έννοιες που συνδέονται με την οικογένεια είναι η δομή και η λειτουργία. Σύμφωνα με τον Smith (1993), η δομή της οικογένειας αναφέρεται στον αριθμό, στις θέσεις και στους ρόλους των μελών του οικογενειακού συστήματος, όπως γονέας, σύζυγος, παιδί, άλλος συγγενής, η δε λειτουργία αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους η οικογένεια εξασφαλίζει την επιβίωση της και ικανοποιεί τις φυσικές και ψυχολογικές ανάγκες των μελών της. Η καθολικότητα του θεσμού της οικογένειας οφείλεται, σύμφωνα με πολλούς κοινωνιολόγους της οικογένειας, στην ιδιομορφία της σύνθεσης των λειτουργιών που επιτελεί και που καμία άλλη κοινωνική ομάδα δεν μπορεί να αντικαταστήσει. Σύμφωνα με πολλούς κοινωνιολόγους της οικογένειας, οι λειτουργίες της μπορούν να συνοψισθούν σε τέσσερις κατηγορίες: Α. η αναπαραγωγική λειτουργία, που εξασφαλίζει τη βιολογική διατήρηση της κοινωνίας. Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί ο διαχωρισμός της αναπαραγωγικής λειτουργίας από τις σεξουαλικές σχέσεις. Αυτό ήταν κάτι που προκάλεσε σημαντικές συνέπειες στη δυναμική της οικογένειας αλλά και δημογραφικές αλλαγές. Β. οικονομική λειτουργία: παλαιότερα, η οικογένεια ήταν μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης ταυτόχρονα, σήμερα, το κέντρο παραγωγής δεν είναι πλέον μέσα στο σπίτι αλλά στο χώρο έξω από το σπίτι (δηλαδή στην αγορά εργασίας), τα μέλη παύουν να είναι οικογένεια- ομάδα, αλλά αντιμετωπίζονται ως μεμονωμένα άτομα. Γ. εκπαιδευτικές λειτουργίες: που εξασφαλίζουν την πολιτισμική αναπαραγωγή, δηλαδή την ύπαρξη της κοινωνίας. Σε αυτό υφίστανται δύο κατηγορίες, όπου η πρώτη αφορά την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την παραγωγή και η άλλη κατηγορία αφορά την κοινωνικοποίηση. Η κοινωνικοποίηση αφορά την εσωτερίκευση των κανόνων, συμπεριφορών και αξιών ενός κοινωνικού συνόλου. Η κοινωνικοποίηση όμως αποτελεί μια αμφίδρομη διαδικασία. Εξαιτίας της επιμήκυνσης της οικογενειακής ζωής, λόγω της αύξησης του ορίου ηλικίας (ζωής), η κοινωνικοποίηση δεν περιορίζεται μόνο από τους γηραιότερους στους νεότερους

αλλά και οι νεότεροι που ως πιο ευαίσθητοι αποδέκτες των μηνυμάτων της εποχής τους μεταφέρουν τα νέα δεδομένα στο εσωτερικό της οικογένειας τους, δηλαδή τους γηραιότερους. Η λειτουργία της κοινωνικοποίησης γίνεται πιο πολύπλοκη διότι αυτή εξασφαλίζει τη διατήρηση της κοινωνικής κληρονομιάς. Δ. ψυχολογικές λειτουργίες: η ανάγκη των ανθρώπων να αισθάνονται ασφαλείς και να απολαμβάνουν σχέσεις στοργής μεταξύ τους.

Η οικογένεια είναι ένα μικρό κοινωνικό σύστημα, δυναμικό, που αλλάζει με πολλούς τρόπους στο χρόνο, κάθε μέλος της οικογένεια αλλά και η οικογένεια ολόκληρη εξελίσσεται και διανύει το δικό της κύκλο ζωής, ο οποίος βρίσκεται σε συνάρτηση με την εξελικτική πορεία κάθε μέλους στις διάφορες ηλικίες. Όπως κάθε άλλο σύστημα, έτσι και η οικογένεια δεν αποτελείται μόνο από τα μεμονωμένα πρόσωπα που περιλαμβάνει αλλά χαρακτηρίζεται από συνεχή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών. Κάθε αλλαγή που συμβαίνει σε ένα μέλος της οικογένειας επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα και τα υπόλοιπα μέλη αντίστοιχα. Για την ομαλή λειτουργία του συστήματος της οικογένειας σημαντικό ρόλο παίζει το σύνολο των ημερών που την αποτελούν καθώς και η μεταξύ τους οργάνωση. Ως εκ τούτου, η οικογένεια διέπεται από κάποιους κανόνες που αφορούν απλές συμπεριφορές και λειτουργίες των μελών. Σε ανώτερο επίπεδο υπάρχουν κανόνες που αφορούν αξίες της οικογένειας, στάσεις και στερεότυπες αντιλήψεις για διάφορα φαινόμενα που καθορίζουν τις λειτουργίες των μελών της οικογένειας σε κατώτερο επίπεδο (Παπαδιώτης – Αθανασίου, 2000).

ΡΟΛΟΙ ΣΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν τα μέλη σε μια οικογένεια , από την κατανομή των ρόλων που έχει κάνει το συζυγικό υποσύστημα στην τωρινή οικογένεια, από τα βιώματα τους στην οικογένεια καταγωγής, από τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων που επιβάλλει το ευρύτερο κοινωνικό σύστημα και από τις εμπειρίες κάθε μέλους ξεχωριστά (Παπαδιώτη – Αθανασίου, 2000). Μέσα στην οικογένεια τα μέλη αναλαμβάνουν παραπάνω από έναν ρόλους, οι σύζυγοι δηλαδή είναι ταυτόχρονα και γονείς, τα παιδιά είναι ταυτόχρονα και αδέρφια.

Επίσης κάθε μέλος της οικογένειας ανήκει ταυτόχρονα σε διαφορετικά συστήματα. Παράλληλα με το εξελικτικό στάδιο που διανύουν τα άτομα, τον κύκλο της ζωής που βρίσκεται η οικογένεια και τις κοινωνικές συνθήκες, οι ρόλοι των μελών διαφοροποιούνται και αλλάζουν. ο Parsons το 1965 έκανε μια διαφοροποίηση των ρόλων του πατέρα και της μητέρας, αποδίδοντας στον πατέρα τον εκτελεστικό ρόλο και στη μητέρα τον εκφραστικό ρόλο. Ο εκφραστικός ρόλος της μητέρας εστιάζεται στην ανάληψη των συναισθηματικών λειτουργιών από μέρους της, στη συναισθηματική στήριξη των μελών της οικογένειας, στην ανατροφή των παιδιών και στην εκτέλεση των οικιακών εργασιών.

Η διαφοροποίηση των ρόλων στα δυο φύλα, μέσα στο σύστημα της οικογένειας διατηρεί ισορροπία μέσα στην οικογένεια, επιτρέπει στην οικογένεια να προβεί στη διαδικασία της αναπαραγωγής και της κοινωνικοποίησης των παιδιών ενδυναμώνοντας με αυτό τον τρόπο την κοινωνική ισορροπία (Kingsbury&Scanzon, 1993).

Οι επιστήμονες που έχουν ασχοληθεί με τη θεωρία των ρόλων κάνουν τους εξής δύο διαχωρισμούς:

Πρώτον υποστηρίζουν ότι οι ρόλοι μαθαίνονται κατά τη διάρκεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Δεύτερον, πιστεύουν ότι οι άνθρωποι, όταν αλληλοεπιδρούν, συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις κοινωνικές θέσεις που κατέχουν και με τις προσδοκίες των άλλων για τη συγκεκριμένη θέση. Στη θεωρία των ρόλων υπάρχουν δυο διαφορετικές παραδόσεις: η κοινωνικό – ψυχολογική παράδοση και η δομική παράδοση.

Σύμφωνα με την κοινωνικό – ψυχολογική παράδοση, η συμπεριφορά ενός ατόμου σε μια συγκεκριμένη κατάσταση είναι το αποτέλεσμα μιας περίπλοκης αλληλεπίδρασης στοιχείων τα οποία διαμορφώνονται από τις εμπειρίες που είχε και που αποκτά το άτομο (Mead, 1934). Όταν το άτομο μπαίνει σε αλληλεπίδραση, προσδιορίζει την εκάστοτε κατάσταση και επιλέγει μεταξύ των ρόλων ταυτοτήτων που ήδη γνωρίζει και που είναι οικείοι, εκείνους τους ρόλους που του φαίνονται κατάλληλοι για την περίπτωση. Μέσα από τη διαδικασία της αλληλεπίδρασης, το άτομο που μπαίνει σε αλληλεπίδραση αποφασίζει πως θα ήθελε να φαίνεται. Συνήθως, το άτομο επιλέγει να παρουσιάζει τον εαυτό του, όπως ταιριάζει με την αυτό εικόνα του. Όταν όμως το άτομο επιδιώκει να κερδίσει το θαυμασμό, πολλές φορές επιλέγει να παρουσιάζει μια εικόνα του εαυτού του που δεν υπάρχει. Σε αυτό το σημείο προστίθεται μια ακόμα πλευρά της ανάπτυξης του εαυτού που υποστηρίζει ότι αν και η διαμόρφωση του εαυτού βασίζεται στο πώς οι άλλοι τον προσδιορίζουν, το άτομο το ίδιο επιδιώκει να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο οι άλλοι το προσδιορίζουν. Η θεωρία του Mead (1934) εστιάζεται στην εξέλιξη του ατόμου, στις διαδικασίες εκμάθησης των ρόλων και στη φύση της διαδικασίας αλληλεπίδρασης. Πιο συγκεκριμένα μελετά τις εσωτερικές διαδικασίες που διαδραματίζονται σε μια οικογένεια υφίστανται όμως τον περιορισμό ότι αναφέρεται μόνο στη σύγχρονη δυτική κοινωνία.

Η δομική προσέγγιση (Linton ,1936, 1945, 1959) μελετά τη σχέση μεταξύ των οικογενειακών ρόλων και των εξωτερικών συστημάτων. Εστιάζεται δηλαδή στην επιρροή που ασκεί το κοινωνικό σύστημα στη διαμόρφωση των ρόλων που αναλαμβάνουν τα μέλη ενός οικογενειακού συστήματος. Οι βιομηχανικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από μικρότερες οικογενειακές δομές, οι αγροτικές κοινωνίες, χαρακτηρίζονται από εκτεταμένες οικογένειες. Στις κοινωνίες που μετακινούνται προς τη βιομηχανοποίηση οι παραδοσιακές μορφές μετακινούνται από την εκτεταμένη στη συζυγική οικογένεια (Clayton, 1979).

ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Οι μορφές οικογένειας διαχρονικά καθώς και τα διάφορα εναλλακτικά σχήματα, με τα οποία εμφανίζεται σήμερα, περιγράφονται παρακάτω. Για μια πρώτη προσέγγιση των μορφών οικογένειας, παραθέτουμε τα διάφορα σύγχρονα εναλλακτικά σχήματα, όπως περιγράφονται κυρίως μέσα από τις αλληλεξαρτήσεις των μελών της σε στενότερο ή ευρύτερο πλαίσιο (Μουσούρου, 1989).

Η Πυρηνική οικογένεια. Αποτελεί την επικρατέστερη μορφή οικογένειας στις μέρες μας. Παρουσιάζει συναισθηματική αυτάρκεια σε σχέση με το ευρύτερο συγγενικό πλαίσιο και έντονη συναισθηματική αλληλεπίδραση των μελών της. Δίνει έμφαση στη σχέση του ζευγαριού, γύρω από την οποία οικοδομείται και η σχέση με τα παιδιά. Παρουσιάζεται σε αντιδιαστολή με την πατριαρχική οικογένεια, τονίζοντας συνήθως τις σχέσεις αμοιβαιότητας, σχετικής ισοτιμίας των δύο συζύγων και παιδοκεντρικό χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει πως το παιδί στηρίζεται στους γονείς για τη δική του εξέλιξη και μελλοντική ανεξαρτησία. Η ίδια μορφή οικογένειας συναντάται στη βιβλιογραφία και ως συζυγική οικογένεια.

Ανεξάρτητη οικογένεια: Είναι είδος πυρηνικής οικογένειας που ζει ανεξάρτητα από άλλες συγγενικές συζυγικές οικογένειες, ως συνέπεια της αστικοποίησης. Το βάρος της ανατροφής των παιδιών πέφτει μόνο στο ζευγάρι και σε κοινωνικούς φορείς, π.χ βρεφονηπιακούς σταθμούς ή σε βοηθητικά πρόσωπα που επί πληρωμή φροντίζουν το παιδί, όταν και οι δύο σύζυγοι εργάζονται. Η μορφή αυτής της οικογενειακής οργάνωσης πλεονεκτεί διότι το ζευγάρι έχει τη δυνατότητα να επιλέξει, πέρα από τους επηρεασμούς άλλων συγγενικών προσώπων, τις σχέσεις που θα αναπτύξει παράλληλα με την αυτονομία του. Μειονεκτεί όμως σε σχέση με τα παιδιά, γεγονός που εμφανίζεται στην εφηβική ηλικία και με τους γονείς, όταν η σχέση τους περνάει κρίση. Αποκόβεται συνήθως από τις ρίζες και δεν μπορούν τα συγγενικά πρόσωπα να παρέμβουν για να τη στηρίξουν.

Συμβατική οικογένεια: Έχει τα χαρακτηριστικά της ανεξάρτητης συζυγικής οικογένειας, χαρακτηρίζεται όμως ως συμβατική διότι δημιουργείται απαραίτητα

μέσω του θεσμού του γάμου. Έχει αυστηρά καθορισμένους ρόλους ανά φύλο και ηλικία. Έχει τη μορφή της οικογένειας που προσεγγίζει, ως προς το σύστημα αξιών που αφορούν τη λειτουργία και τις σχέσεις των μελών της, τη μορφή της πατριαρχικής οικογένειας και το είδος της πυρηνικής οικογένειας που αμφισβητείται σήμερα περισσότερο, επειδή αδυνατεί να καλύψει συναισθηματικά τα μέλη της, ειδικά στην περίπτωση που τα παιδιά έρχονται σε επαφή με άλλες μορφές σχέσεων στο πλαίσιο άλλων οικογενειών.

Ευρεία ή εκτεταμένη οικογένεια: Είναι το είδος οικογένειας, όπου το κάθε μέλος της είναι ελεύθερο να δεχτεί ή να αποποιηθεί τους δεσμούς με ορισμένους συγγενείς (Litwak, 1960). Η κυριότερη μορφή εκτεταμένης οικογένειας που αναφέρεται συνήθως είναι η πατριαρχική. Διακρίνεται για αυστηρά καθορισμένους ρόλους από τον πατέρα - αφέντη προς τα παιδιά και τα εγγόνια του, κατά πατρική γραμμή. Σήμερα με τον όρο αυτό χαρακτηρίζουμε και σχήματα οικογένειας που δεν έχουν σχέση με την πατριαρχική ιεραρχία, αφού οι συγγενικοί δεσμοί δεν είναι πλέον τόσο ισχυροί.

Πατρογραμμική και πατροτοπική πατριαρχική οικογένεια: Αποτελείται από τους γονείς και το γιο, με τη γυναίκα και τα παιδιά του ή τους γιους, με τις γυναίκες και τα παιδιά τους, τάγαμα ενήλικα τέκνα, γιους και κόρες. Οι σχέσεις τους διαμορφώνονται σε αυστηρά καθορισμένα πλαίσια όπου μετράει η γνώμη του αρχηγού της οικογένειας πιο πολύ από τη γνώμη των άλλων και που η βούλησή του περνάει ως άγραφος νόμος στα παιδιά του, χωρίς να μπορεί να αμφισβητηθεί. Οι σχέσεις είναι συνεκτικές. Αυτό δημιουργεί ασφάλεια στα μέλη, αλλά προσκόλληση σε παραδοσιακά ήθη, αντίληψη αμοιβαιότητας μεταξύ των αδελφών, στήριξη σε περίπτωση διαφόρων γεγονότων, γάμοι, γεννήσεις, θάνατοι, αλλά δεν υπάρχει δυνατότητα αντίθετης έκφρασης λόγω της αυστηρή κριτικής και της στερεοτυπικής σκέψης. Η θέση της γυναίκας, ανεξάρτητα απ' αυτό που προσφέρει στην πραγματικότητα, είναι υποβιβασμένη και καταξιώνεται μόνο μέσα από το ρόλο της ως μάνα και κυρίως ως μάνα γιων, τους οποίους πρέπει να διαπαιδαγωγήσει με τα ίδια πρότυπα για τη συνέχιση της οικογενειακής συνοχής.

Νεοτοπική οικογένεια: Σ' αυτήν οι συγγενικοί δεσμοί είναι κάθετοι, ενώ δεν αναπτύσσονται σχέσεις με αδελφούς των γονέων και τα παιδιά τους.

Οικογένεια προσανατολισμού: Είναι η οικογένεια στην οποία γεννιέται το άτομο και μετέχει μαζί με τους γονείς και τα αδέρφια του, οριζόντια γραμμή συγγένειας. Ο όρος που αντιστοιχεί στην οικογένεια που το ίδιο το άτομο θα δημιουργήσει με τον/την σύζυγο, ονομάζεται οικογένεια αναπαραγωγής.

Εξαρτημένη οικογένεια: Ζει σε σχέση εξάρτησης με άλλες μορφές οικογένειας, εξάρτηση η οποία επεκτείνεται στις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της.

Διευρυμένη συζυγική οικογένεια: Αποτελεί ενδιάμεση μορφή σύγχρονης πυρηνικής και εκτεταμένης οικογένειας. Σ' αυτή την οργάνωση το ζευγάρι μπορεί να επιλέξει να φιλοξενεί, για παράδειγμα, μια ανύπαντρη θεία, η οποία μεγαλώνει και τα παιδιά μαζί με τη δική της συντροφιά, ή ένα παιδί συγγενούς που οι δύο σύζυγοι συμφωνούν ότι μπορεί να προσφέρουν τη βοήθειά τους για σπουδές ή για άλλο σπουδαίο λόγο.

Οικογένεια κορμός: Σ' αυτήν ο πρωτότοκος γιος και η οικογένειά του ζουν μαζί με τους γονείς του.

Οικογένεια σε σχήμα «T»: Είναι διευρυμένη συζυγική οικογένεια, η οποία περιλαμβάνει, εκτός από τους γονείς και τα παιδιά τους και τους γονείς των δύο συζύγων, παππούδες. Είναι η μορφή όπου οι γονείς προκειμένου να έχουν τη βοήθεια των δικών τους γονέων για σιγουριά στο μεγάλωμα και την ανατροφή των παιδιών ώστε να μπορούν οι ίδιοι να αποδίδουν στο χώρο της εργασίας τους και για να διατηρηθεί η οικογενειακή ταυτότητα.

Οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας: Στο είδος αυτό και οι δύο σύζυγοι αποδίδουν πρωταρχικό ρόλο στο χώρο της εργασίας τους και στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Με παρόμοια σημασία χρησιμοποιείται και ο όρος επαγγελματοκεντρική οικογένεια. Στην μορφή αυτή της οικογένειας, που αναπτύσσεται κυρίως στις Δυτικές κοινωνίες, οι εξουσίες των συζύγων δεν είναι οριζόντιες, αλλά κάθετες. Οι σύζυγοι είναι υπεύθυνοι και για το σύνολο των θεμάτων του σπιτιού.

Επαναστατική ή ανατρεπτική οικογένεια: Στη μορφή αυτή αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία στο επάγγελμα από τη σύζυγο, ενώ στην οικογένεια και το μεγάλωμα των παιδιών επιφορτίζεται ο σύζυγος.

Παραδοσιακή οικογένεια: Σ' αυτή τη μορφή, παρά το γεγονός ότι και οι δυο σύζυγοι εργάζονται και μπορεί να έχουν επαγγελματικές φιλοδοξίες, η επαγγελματική σταδιοδρομία αφορά μόνο το σύζυγο, ενώ η σύζυγος κυρίως στρέφει την προσοχή της στην οικογένεια.

Οικογένεια «άδεια φωλιά»: Είναι οικογένεια μεσηλικών γονέων, από τους οποίους έχουν φύγει τα παιδιά για το δικό τους δρόμο, σπουδές, επαγγελματική ανεξαρτησία και οι σύζυγοι πρέπει να κάνουν έναν απολογισμό της ζωής τους και να αναδιαρθρώσουν τις σχέσεις τους ώστε να ξεπεράσουν την κρίση που συνήθως ακολουθεί τον αποχωρισμό των παιδιών.

Χωλή μονογονεϊκή οικογένεια: Είναι η μορφή πυρηνικής οικογένειας στην οποία οι σύζυγοι ζουν ξεχωριστά για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα κυρίως για επαγγελματικούς λόγους, (π.χ. οικογένειες ναυτικών, μεταναστών, κρατουμένων ή συζύγων που είναι υπάλληλοι και υπηρετούν σε διαφορετικά μέρη), και συνήθως την επιμέλεια και την ανατροφή των παιδιών την έχει η μητέρα. Οι δύο σύζυγοι προσβλέπουν σε μια επανασύνδεση στο μέλλον, δεδομένου ότι η οικογένειά τους είναι χωλή εξ ανάγκης. Παρόλο που τα προβλήματά τους δεν είναι ίδια σε έκταση και μορφή με αυτά των άλλων μορφών μονογονεϊκών οικογενειών, ωστόσο αντιμετωπίζουν επίσης πολλαπλά προβλήματα που δημιουργούνται κυρίως από την απουσία του άλλου γονέα και από την υπερφόρτωση εκείνου που έχει στην ευθύνη του τη φύλαξη των παιδιών.

Μονογονεϊκή οικογένεια: Αποτελεί μια νέα, συνήθως μεταβατική, μορφή οικογένειας ως αποτέλεσμα επιλογής άρνησης ή απώλεια της συζυγικής σχέσης, αλλά όχι και της γονικής σχέσης. Συνήθως προκύπτει από διάσταση - διαζύγιο, από το θάνατο του ενός γονέα ή από εκούσια μονογονεϊκότητα (άγαμες μητέρες). Όταν η μητέρα παραμένει υπεύθυνη για την ανατροφή και την επιμέλεια των παιδιών, (οι περισσότερες περιπτώσεις μετά το διαζύγιο και η άγαμη μητρότητα), έχουμε τη μορφή μονογονεϊκής οικογένειας με μόνο γονέα τη μητέρα, ενώ όταν κύριος υπεύθυνος είναι ο πατέρας, κυρίως μετά το θάνατο της συζύγου του, μιλάμε για μονογονεϊκή οικογένεια με μόνο γονέα τον πατέρα.

Όσον αφορά την παραδοσιακή οικογένεια, η οποία συναντάται μέχρι σήμερα – στην πιο ήπια μορφή -, στον αγροτικό χώρο της Ελλάδας, περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές ατόμων, οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς κοινής καταγωγής. Πρόκειται για μια μορφή συνεργατικής ομάδας η οποία έχει από κοινού τη διάθεση της περιουσιακά στοιχεία, που ορίζει και κατανέμει αναλόγως την κρίση του, ο αρχηγός της οικογένειας χωρίς απαραίτητα να είναι ο ιδιοκτήτης. Εξασφαλίζεται έτσι, η κάλυψη των αναγκών του ατόμου και η ένταξη του σε μια σταθερή ομάδα. Κάθε άτομο εκφράζει πλήρη αφοσίωση προς το σύνολο της οικογένειας θέτοντας συχνά τις προσωπικές του ανάγκες σε δεύτερη μοίρα, αφού οι ανάγκες του συνόλου θεωρούνται πρωταρχικές και ταυτίζονται με αυτές κάθε μέλους. Επίσης κάθε μέλος της οικογένειας φέρει ευθύνη για τις πράξεις και τη συμπεριφορά οποιουδήποτε άλλου μέλους. Ο σκοπός της παραδοσιακής οικογένειας αφορά την εκπλήρωση ρόλων και λειτουργιών, που κρίνονται απαραίτητοι για την πορεία και εξέλιξη της και που αδυνατεί να εκπληρώσει η κοινωνία.

Με τη πάροδο των χρόνων η παραδοσιακή οικογένεια υπέστη αλλαγές ανάλογες του βαθμού εξέλιξης και εκσυγχρονισμού της εκάστοτε κοινωνίας. Έτσι διακρίνονται:

1. Η ριζική οικογένεια, η οποία αποτελείται από δυο πυρηνικές οικογένειες που με τη σειρά τους προέρχονται από δυο συνεχόμενες γενιές.
2. Η οικογένεια των στενών δεσμών όπου πρόκειται για μια οικονομική μονάδα, την οποία συνθέτουν δυο ή περισσότερες πυρηνικές οικογένειες.

Η παραδοσιακή οικογένεια αντιμετώπιζε πολλές αντιξοότητες καθημερινά στην προσπάθεια της για επιβίωση και αυτάρκεια. Η οργάνωση της χαρακτηριζόταν από απλότητα και σαφήνεια, με κοινούς στόχους και αξίες όπως και συμπληρωματικότητα στην ανάληψη ρόλων. Βασικό χαρακτηριστικό της ήταν η αποτελεσματικότητα στην εξισορρόπηση των αντικρουόμενων τάσεων της ανθρώπινης φύσης.

Επιπλέον, σε σχέση με τους ρόλους των συζύγων – γονέων, ο πατέρας ήταν ο αρχηγός της οικογένειας, κύριος υπεύθυνος για την προστασία και την διευθέτηση των θεμάτων και ο εκπρόσωπος της στον έξω κόσμο. Από την άλλη πλευρά, η μητέρα αναλάμβανε έναν περισσότερο συντονιστικό και συνδετικό ρόλο, λειτουργούσε σαν σύμβολο αγάπης και φροντίδας των μελών, όπως και

σήμερα και συμπληρωματικό ως προς το ρόλο του συζύγου της. Παρά την υποταγή ως ένδειξη σεβασμού στο πρόσωπο του συζύγου, ο ρόλος της συζύγου στην οικογένεια είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη πορεία και επιβίωση της. Μετά τη γέννηση των παιδιών η θέση και το κύρος της γυναίκας βελτιώνονταν παράλληλα με την αύξηση της ηλικίας της. Μέχρι και πριν το γάμο όμως, η θέση της βρισκόταν μέσα στο σπίτι συμβάλλοντας στις εργασίες του νοικοκυριού και μετά το γάμο της συνήθως έμενε με την οικογένεια του συζύγου της όπου έπρεπε να υπηρετεί υπομονετικά τους γονείς και συγγενείς του συζύγου της. Αποτέλεσμα του συγκεκριμένου ρόλου είναι η σχέση μεταξύ εκείνης και του συζύγου της αλλά και εκείνης και των υπολοίπων μελών οικογένειας.

Από την άλλη, στα αστικά κέντρα στην Ελλάδα, η οικογένεια περιλαμβάνει τους γονείς και τα παιδιά και ονομάζεται πυρηνική ή συζυγική οικογένεια. Στο πλαίσιο αυτής η γυναίκα εργάζεται εκτός σπιτιού και αυτό αποτελεί βασική διαφορά σε σχέση με τη γυναίκα σύζυγο της αγροτικής – εκτεταμένης οικογένειας. Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται από παραδοσιακή αγροτική – γεωργική σε σύγχρονη αστιακή – βιομηχανική, οι περισσότερες λειτουργίες πολυλειτουργικών θεσμών καλύπτονται από πιο εξειδικευμένους, λιγότερο λειτουργικούς θεσμούς και η οικογένεια δεν αποτελεί εξαίρεση. Οι λειτουργίες της έχουν υποστεί σοβαρές μεταβολές, εφόσον καλύπτονται από άλλους κοινωνικούς θεσμούς, και επομένως η επιβολή της οικογένειας στα μέλη της μειώνεται όσον αφορά τον έλεγχο και τη μεταβίβαση αξιών.

Οι μεταβολές αυτές οφείλονται σε μια σειρά παραγόντων, όπως η αλλαγή της κοινωνικής θέσης της γυναίκας, αλλά και του ρόλου της συζύγου – μητέρας βάσει των νέων οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων και των φεμινιστικών διεκδικήσεων.

Η μεταβίβαση της οικογένειας από μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης σε αποκλειστικά μονάδα κατανάλωσης συνδέεται με τη μεταβολή του ρόλου των παιδιών από οικονομικά ενεργητικό παράγοντα, δηλαδή από τα χέρια με οικονομική χρησιμότητα ως συμβολή στη παραδοσιακή γεωργική οικονομία, σε παθητικό παράγοντα, δηλαδή οικονομικό βάρος για την οικογένεια. Στο τελευταίο οφείλονται οι προσδοκίες και οι φιλοδοξίες των γονέων απέναντι στα παιδιά και αυτό φαίνεται μέσα από την επένδυση στην εκπαίδευση τους.

Οι καινούργιες μορφές οικογενειακής συμβίωσης, όπως αυτές ανακύπτουν στο πλαίσιο της πυρηνικής οικογένειας είναι οι ακόλουθες:

1. Η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας, στην οποία εργάζονται και οι δύο σύζυγοι και η διαμόρφωση των ρόλων πραγματοποιείται βάσει των επαγγελματικών ασχολιών, αλλά και των πρότυπων αξιών. Στη περίπτωση αυτής της οικογενειακής μορφής η σχέση των συζύγων βασίζεται στη μεταξύ τους συνεργασία.
2. Η ελεύθερη συμβίωση, η οποία αφορά τη συγκατοίκηση εκτός γάμου βάση ατομικών προσωπικών επιλογών και συναντάται ολοένα και περισσότερο στις ευρωπαϊκές χώρες.
3. Η οικογένεια δεύτερου γάμου, η οποία αποτελεί αποτέλεσμα δημιουργίας οικογένειας μετά από διαζύγιο του ενός ή και των δύο συζύγων.
4. Οι ανασυγκροτημένες οικογένειες όπου πρόκειται για τη δημιουργία οικογενειών από δεύτερο γάμο του ενός ή και των δύο γονέων, μετά από μια πιθανή κατάσταση χηρεία ή διαζυγίου. Σε αυτόν τον τρόπο οικιακής ζωής εντάσσονται και τα παιδιά από προηγούμενο γάμο. Η γέννηση ενός παιδιού έχει συμπληρωματικό ρόλο στη δομή αυτής της οικογένειας, ενώ οι λέξεις μαμά και μπαμπάς αφορούν βιολογικούς γονείς. Συνήθως ο πατριός ή η μητριά προσφωνούνται με τα δικά τους ονόματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο παρελθόν οι διαζευγμένοι ή χήροι γονείς δεν προχωρούσαν στη σύναψη ενός δεύτερου γάμου λόγω του φόβου για κοινωνική κατακραυγή. Στις μέρες μας όμως η κοινωνία είναι περισσότερο ανεκτική και το παραπάνω αποτελεί πλέον συχνό φαινόμενο.
5. Η μοναχικότητα η οποία αφορά ένα ποσοστό ενηλίκων σε μια κοινωνία, οι οποίοι έχουν παραμείνει άγαμοι και άτεκνοι.
6. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Από τη δεκαετία του 1970 και μετά παρατηρείται αύξηση και πίεση από τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια προς τη κοινωνία να δεχτεί και να επιτρέψει τη σύναψη γάμου μεταξύ ομοφυλόφιλων, όπως και την υιοθεσία παιδιών από αυτούς (Μουσουρού, 1998).

Η ελληνική οικογένεια έχει υποστεί σοβαρούς μετασχηματισμούς, όπως από εκτεταμένη σε πυρηνική οικογένεια, ανασχηματισμένη ή διαζευγμένη, από πατριαρχική σε συντροφική, από αυτάρκες οικονομικό σύστημα σε οικογενειακό

καταναλωτικό. Τα παραπάνω δεδομένα επέφεραν σοβαρές αλλαγές στην εσωτερική λειτουργία της οικογένειας και την οδήγησαν στην αναπροσαρμογή των ρόλων που αναλαμβάνει κάθε μέλος της. Η ελληνική οικογένεια δε διαφέρει ουσιαστικά από την οικογένεια των χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης. Οι ραγδαίες αυτές εξελίξεις δεν έχουν αφομοιωθεί εξίσου από όλα τα κοινωνικά στρώματα και για το λόγο αυτό υπάρχει πληθώρα οικογενειακών χαρακτηριστικών, τόσο παραδοσιακών όσο και σύγχρονων (Μεσσήνης, 2014).

ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια στην αγροτική οικονομία

Η παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια στη σύγχρονη οικονομία. Στην Ελλάδα διακρίνονται τρεις φάσεις και καθεμιά από αυτές αντιστοιχεί και σε ορισμένη οργάνωση της οικογενειακής ομάδας, αναφορικά με τη μορφή, τη δομή και τις λειτουργίες της.

Στη πρώτη φάση που συναρτάται με το αγροτικό πολιτισμικό πλαίσιο κυριαρχεί η παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια. Στην αγροτική κοινωνία η οικογένεια υπάρχει πριν από το γάμο και συνεχίζει να υπάρχει μετά τη λύση του. Η παραδοσιακή – εκτεταμένη οικογένεια δεν εξαρτά την ύπαρξη της από τη τύχη της κάθε μιας από τις συζυγικές οικογένειες που την αποτελούν. Ο γάμος και η δημιουργία οικογένειας θεωρούνται ο προορισμός του ανθρώπου.

Η οικογενειακή μονάδα ήταν ισότιμη με την εργασιακή, ήταν ταυτόχρονα μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης. Η δομή της ήταν πατριαρχική και οι συζυγικοί ρόλοι ήταν σαφώς διαχωρισμένοι καθώς ο άνδρας ήταν ο εκπρόσωπος της οικογένειας τόσο για τις δημόσιες υποθέσεις όσο και για τις εμπορικές συναλλαγές ενώ η γυναίκα είχε το ρόλο της νοικοκυράς και ήταν υπεύθυνη για τη προβολή μιας θετικής εικόνας προς τα έξω. Οι γυναίκες αντλούσαν τη δύναμη τους και κατοχύρωναν μια κοινωνική θέση, μόνο με τη δημιουργία της οικογένειας και τα παιδιά και γι' αυτό η αξία των παιδιών ήταν μεγάλη. Η γέννηση του πρώτου παιδιού σηματοδοτούσε αυτόματα την αναβάθμιση αυτής της θέσης (Κυριαζή, 1995).

Η πυρηνική οικογένεια στο αστικό – βιομηχανικό πλαίσιο

Η δεύτερη φάση συναρτάται με την αστική - βιομηχανική οργάνωση της κοινωνίας, όπου η οικογένεια αποκτά πυρηνική μορφή - η μια εκτεταμένη οικογένεια διασπάται σε πολλές συζυγικές. Στη φάση αυτή παρατηρείται ο διαχωρισμός του τόπου εργασίας από το τόπο κατοικίας που αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της βιομηχανικής οργάνωσης της οικονομίας και η μετακίνηση της εργατικής δύναμης από την ύπαιθρο στο αστικό κέντρο.

Η οικογένεια απομονώνεται από τη κοινότητα αλλά οι συζυγικοί ρόλοι εξακολουθούν να είναι αυστηρά περιχαρακωμένοι. Η εξουσία του πατέρα είναι αυταρχική, οι ατομικές επιλογές περιορισμένες και η οικογένεια είναι απορροφημένη με την ανατροφή των παιδιών.

Στην αστική οικογένεια ένα μέλος της, το παιδί αποκτά ξαφνικά ρόλο πρωταρχικό. Πάνω σε αυτό βασίζεται ο γάμος και η δημιουργία οικογένειας. Οι επιδιώξεις και οι φιλοδοξίες δύο ανθρώπων που αποφασίζουν να ζήσουν μαζί, εναποτίθενται τελικά σε ένα τρίτο, στο παιδί. Το παιδί δηλαδή αποτελεί τη κεντρική κολόνα, η οποία στηρίζει το οικοδόμημα του γάμου και της οικογένειας. Στη πραγματικότητα ζουν μέσα από αυτά (Καταχάκη, 1984). Στο αστικό περιβάλλον η νέα μητέρα συνήθως φροντίζει τα παιδιά της στη σχετική απομόνωση του διαμερίσματος χωρίς την υποστήριξη του κοινωνικού περιγύρου. Η ευθύνη για την ανατροφή των παιδιών ανήκει αποκλειστικά στους γονείς και προκαλεί άγχος και αβεβαιότητα σχετικά με την εκπλήρωση των καθηκόντων τους.

Η πολυμορφία των οικογενειακών σχημάτων στην ύστερη νεωτερικότητα

Στη Τρίτη φάση του μετασχηματισμού της ελληνικής οικογένειας επικρατεί η ρευστότητα και η αβεβαιότητα. Η ασφάλεια που ήταν συστατικό της παράδοσης έχει χαθεί οριστικά. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει να διαχειριστεί μια όλο και αυξανόμενη πολυπλοκότητα και καλείται να πάρει ρίσκα. Η κοινωνική συμπεριφορά αντικατοπτρίζει την αγωνία και την αβεβαιότητα που σηματοδοτούν τις καθημερινές

πράξεις και όλες τις αποφάσεις. Οι σημερινοί ενήλικες είναι εξαιρετικά ευάλωτοι στις αλλαγές επειδή δεν είναι σε θέση να τις διαχειριστούν.

Προ υπάρχοντα μοντέλα δεν υπάρχουν. Είναι πλέον εμφανές ότι η τροχιά ζωής των σημερινών ανθρώπων χαρακτηρίζεται από περιόδους σχετικής ευημερίας και σταθερότητας που εναλλάσσονται με φάσεις αβεβαιότητας και αστάθειας.

Στην οργάνωση της οικογενειακής ζωής είναι κυρίαρχη η ανάγκη για προσωπικές επιλογές. Αυτό που χαρακτηρίζει την οικογένεια είναι η εμφάνιση του συναισθηματικού ατομισμού. Το άτομο αποδεσμεύεται από τη παραδοσιακή ομάδα που στήριζε και η ισορροπία αλλάζει. Το απασχολούν περισσότερο τα ατομικά δικαιώματα. Μέσα σε δυο γενιές ο γάμος και η δημιουργία της οικογένειας έπαψαν να θεωρούνται ο προορισμός του ανθρώπου. Η βασική επιδίωξη των γονιών, να βγάλουν χρήσιμους ανθρώπους στη κοινωνία, απορρίπτεται από τους νέους. Στη πραγματικότητα αυτό που τους ενδιαφέρει είναι να δημιουργηθεί μια καλή σχέση η οποία βασίζεται στην ισότητα, στην ειλικρίνεια και στη κατανόηση. Οι νέοι ενδιαφέρονται σχεδόν αποκλειστικά για τη μικρότερη μονάδα, το ζευγάρι. Για τους νέους η συμβίωση είναι σαν μια παράλληλη πορεία. Καθένας απασχολείται με το πως ο άλλος, ο σύντροφος του, δε θα μπει εμπόδιο στη ζωή του. Η ανεξαρτησία και η απελευθέρωση θεωρούνται αξίες αναμφισβήτητες αναπόφευκτά οδηγούνται σε μια ατομιστική πορεία ενώ για τη παραδοσιακή και τη πυρηνική οικογένεια ο σκοπός ήταν η βιολογική επιβίωση, στη σύγχρονη εποχή, βασικός σκοπός για την ύπαρξη της οικογένειας γίνεται η ψυχολογική επιβίωση (Καταχάκη,1984).

Στη σύγχρονη οικογενειακή πραγματικότητα επιχειρούνται εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας. Οι πιο συνηθισμένες νεωτεριστικές τάσεις είναι οι ακόλουθες: η αύξηση έως και γενικοποίηση της προγαμιαίας συγκατοίκησης, η διαδοχική αλλαγή προγαμιαίων συντρόφων, η αύξηση της προγαμιαίας και της εκτός γάμου τεκνογονίας, η αύξηση της μονογονεϊκής οικογένειας, η αύξηση της μητρότητας ανήλικων γυναικών, η αύξηση ανασυντιθέμενων οικογενειών με παιδιά από διάφορες προηγούμενες γονικές ενώσεις, νόμιμες ή μη, η συνεχής πτώση της γονιμότητας και η αύξηση της διακοπής κνήσεως (Μουσούρου, 2004).

Οι αλλαγές στην οικογενειακή ζωή προκαλούν μεταβολές στη δομή της οικογένειας. Μια από τις κυριότερες αλλαγές είναι αυτή του ρόλου των γυναικών. Η μεταβολή του γυναικείου ρόλου και η μεταβολή της γυναικείας ταυτότητας,

εκφράζουν άλλα και συνέβαλαν σε μια κοινωνική ανατροπή τέτοιας έκτασης και σημασίας ώστε να μπορεί να θεωρηθεί επανάσταση (Μουσούρου, 2005). Αυτό οφείλεται κυρίως σε τρεις παράγοντες: α) την αύξηση των οικονομικά ενεργών γυναικών, β) την ραγδαία άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών και γ) τη προώθηση ιδεών και πρακτικών ισοτιμίας και δημοκρατικότητας.

Η μεταβολή αυτή του ρόλου και της κοινωνικής θέσης των γυναικών δημιουργεί νέες προκλήσεις, καθώς οι εργαζόμενες γυναίκες και μητέρες καλούνται να επαναπροσδιορίσουν τη προσωπική τους ζωή συνδυάζοντας την οικογένεια, τη φροντίδα των παιδιών γίνεται τόσο περισσότερο πιεστικό όσο περισσότερο παραδοσιακός παραμένει ο ρόλος του συζύγου – πατέρα. Οι λύσεις στις οποίες καταφεύγουν οι οικογένειες σήμερα, αξιολογούνται συνήθως αναφορικά με τις ανάγκες της εργαζόμενης μητέρας και όχι των παιδιών (Μουσούρου,2005).

Η συμφιλίωση εργασίας και οικογενειακής ζωής υπονοεί κυρίως μέτρα που αφορούν τις γυναίκες και τη δική τους δυσκολία να συνδυάσουν τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις με τις υποχρεώσεις τους ως εργαζομένων. Τα μέτρα που προωθούν τη συμφιλίωση εργασίας και οικογενειακής ζωής διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: αυτά που διευκολύνουν τη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, αυτά που διευκολύνουν τον συνδυασμό εργασίας και οικογένειας και αυτά που προωθούν την (ανά)κατανομή των γονεϊκών ευθυνών. Επίσης, η οικογενειακή πολιτική περιλαμβάνει μέτρα υλικής βοήθειας όπως επιδόματα, βοηθήματα, φοροαπαλλαγές (Μουσούρου,Στρατηγάκη,2004).

Στη πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται υπηρεσίες σχετικές με τη φροντίδα και τη φύλαξη των παιδιών, όπως και τις κατ' οίκονυπηρεσίες και νοσηλεία: βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί, νηπιαγωγεία, δημόσια και ιδιωτικά- τα περισσότερα από τα οποία είναι ολοήμερα, ολοήμερα δημόσια δημοτικά και γυμνάσια, φροντίδα και νοσηλεία των ηλικιωμένων και των χρονίως πασχόντων στο σπίτι και άλλες. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει άδειες από την εργασία, ελαστικό ωράριο, μερική απασχόληση, τηλεργασία και πρόωμη συνταξιοδότηση των γυναικών.

Η κατανομή των γονεϊκών ρόλων στην Ελλάδα παραμένει παραδοσιακή. Οι γυναίκες εξακολουθούν να έχουν την ευθύνη και την ενασχόληση με το νοικοκυριό και τα παιδιά ακόμα και όταν εργάζονται.Οι άνδρες εκφράζουν προοδευτικές απόψεις

για την κατανομή των οικιακών εργασιών και τη φροντίδα των παιδιών αλλά, στη πράξη ακολουθούν παραδοσιακές συμπεριφορές και πρακτικές.

Σχετικές έρευνες δείχνουν ότι η γυναίκα είναι αυτή που αναλαμβάνει το κύριο βάρος των οικιακών εργασιών. Οι μόνες δουλειές στις οποίες αφιερώνουν χρόνο οι άνδρες είναι εκτός σπιτιού, όπως ψώνια ή πληρωμή λογαριασμών. Ενώ πολύ υψηλά ποσοστά ανδρών εξέφρασαν την επιθυμία να μπορούσαν να περνούν περισσότερη ώρα στο σπίτι με το παιδί τους, οι μισοί αποκάλυψαν ότι όταν γυρίζουν στο σπίτι είναι πολύ κουρασμένοι και δεν αναλαμβάνουν τη φροντίδα του παιδιού ώστε η γυναίκα τους να ξεκουραστεί και να ασχοληθεί με κάτι δικό της. Σε σύγκριση με τη προηγούμενη γενιά, η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων πατέρων θεωρεί ότι είναι καλύτεροι από τους δικούς τους πατέρες ως προς τον ποιοτικό χαρακτήρα και σηματοδοτεί την μετάβαση της ελληνικής οικογένειας από τη παραδοσιακή οικογένεια με τον αυταρχικό πατέρα – αρχηγό σε μια δημοκρατικού τύπου οικογενειακή δομή, στην οποία ο πατέρας νιώθει πιο κοντά στα παιδιά του, χρησιμοποιεί πιο πολύ το διάλογο, είναι πιο διαλλακτικός και ανεκτικός (Κορωναίου, 2007).

Με δεδομένα τα προβλήματα συνδυασμού εργασιακών και οικογενειακών υποχρεώσεων, πολλές γυναίκες αναβάλλουν τον γάμο και την απόκτηση παιδιών, σε μια ανασφαλή αγορά εργασίας ιδιαίτερα στον ιδιωτικό τομέα. Η συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση. Στη πράξη, η συμφιλίωση εργασίας και οικογενειακής ζωής αφορά, προς το παρόν, κυρίως τις γυναίκες. Όσον αφορά την εργαζόμενη γυναίκα, είναι υπαρκτή η ανάγκη διευθετήσεων των απαραίτητων για τις υποχρεώσεις αυτές χρόνων. Η ανταπόκριση στις υποχρεώσεις αυτές απαιτεί ρυθμίσεις των όρων απασχόλησης όπως και υπηρεσίες προς την οικογένεια. Ωστόσο, στο μέτρο που οι ρόλοι των φύλων εξακολουθούν να είναι παραδοσιακοί, οι ρυθμίσεις των όρων απασχόλησης κινδυνεύουν να διαιωνίσουν τις γυναικείες δουλειές και τη μειονεκτική θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας. Από την άλλη πλευρά, οι υπηρεσίες προς την οικογένεια κινδυνεύουν να διαιωνίσουν την αντίληψη ότι το σπίτι και η οικογένεια είναι γυναικεία υπόθεση. Με άλλα λόγια, εφόσον στηριχθεί στην υπάρχουσα κατανομή των ρόλων, η συμφιλίωση μπορεί να αποδειχτεί σοβαρή, τροχοπέδη για τον κοινωνικό εκσυγχρονισμό. Ο μόνος τρόπος υπέρβασης της αντίφασης αυτής είναι αφενός η επανεξέταση της εργασιακής πολιτικής, ώστε να εξασφαλίζει στον

εργαζόμενο (πέρα των προς το ζην) ιδιωτική και προσωπική ζωή – με κίνητρα, ώστε η εξασφάλιση αυτή να προωθείται και για τα δύο φύλα. Αφετέρου, χρειάζεται η επανεξέταση της οικογενειακής πολιτικής με έμφαση στα κίνητρα ανακατανομής των οικογενειακών ρόλων (Μουσούρου, 2005).

Το κυρίαρχο σχήμα της ελληνικής οικογένειας είναι αυτό της εκτεταμένης αστικής. Οι επαφές διαμέσου της ανατροφής των παιδιών, της οικονομικής συνεργασίας, των αλληλεπιδράσεων και των αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στην πυρηνική οικογένεια και τους παππούδες και άλλους συγγενείς, μπορεί να είναι στενότερες. Η γεωγραφική απόσταση δε σημαίνει αναγκαστικά ψυχολογική απόσταση. Η κατοίκηση είναι συχνά νεοτοπική, κάθε οικογένεια έχει κατοικία σε νέα διαφορετική κοινότητα, ή σε νέο διπλανό διαμέρισμα. Υπάρχουν περισσότερες οικογένειες με χωριστά νοικοκυριά. Η αύξηση των πυρηνικών οικογενειών, κυρίως στις αστικές περιοχές οφείλεται από τη μια στην αύξηση της οικονομικής ευρωστίας τα τελευταία χρόνια, αλλά και σε οικογενειακές αξίες, όπως το χρέος που νιώθουν οι γονείς να αγοράσουν σπίτι για τα παντρεμένα παιδιά τους, μια νέα μορφή προίκας.

Στην Ελλάδα η εξουσία της συζύγου αυξάνει με την απόκτηση παιδιών, ενώ συγχρόνως μειώνεται εκείνη του συζύγου. Το γεγονός αυτό εξηγείται από το ότι η γυναίκα με την απόκτηση παιδιών έχει τη βοήθεια συγγενών, που της επιτρέπουν να εξακολουθεί να εργάζεται. Με την έννοια αυτή η συμβολή της είναι σημαντική όχι μόνο στα οικονομικά της οικογένειας, αλλά και στη λήψη αποφάσεων.

Η δημιουργία οικογένειας και η γονεϊκότητα παραμένουν σημαντικές αξίες και στόχοι στην ελληνική κοινωνία. Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια άμβλυνση των παραδοσιακών αξιών και αποδοχή περισσότερο σύγχρονων προτύπων συμπεριφοράς και παρά τις δομικές και λειτουργικές μεταλλαγές, η οικογένεια κατέχει κεντρική θέση, ως τρόπος διαβίωσης και επικοινωνίας. Η οικογένεια συνιστάται πρωτίστως σε σχέσεις – και εξαρτάται από την ικανότητα των προσώπων να δημιουργούν και να διατηρούν σχέσεις. Το κυρίαρχο ζήτημα είναι πως θα μπορέσουν οι οικογένειες να ενδυναμώσουν τις σχέσεις συλλογικότητας και αλληλεγγύης από τις οποίες εξαρτάται όχι μόνο το μέλλον τους, αλλά και το μέλλον των κοινωνιών στο πλαίσιο των οποίων λειτουργούν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η οικογένεια, η οποία κατέχει ουσιαστικό ρόλο στη φροντίδα και την κοινωνικοποίηση του ατόμου, αποτελεί παράλληλα ένα από τα σημαντικότερα συστήματα στα οποία παρεμβαίνει η κοινωνική εργασία. Ως σύστημα – περιβάλλον αποτελεί το κύριο πλαίσιο για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ατόμου, την εκμάθηση των ρόλων και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Τα παιδιά αναπτύσσονται – ή αποτυγχάνουν να αναπτύξουν – θετική αυτοεικόνα και αυτοεκτίμηση, την αίσθηση του ανήκειν.

Η κοινωνική εργασία με την οικογένεια πραγματοποιείται σε διαφορετικό πλαίσιο πρακτικής και αποβλέπει στην επίλυση πολλαπλών και διαφορετικών προβλημάτων. Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυνατή η παρέμβαση στην οικογένεια ως σύνολο, στο πλαίσιο υπηρεσιών που εφαρμόζουν οικογενειακή συστημική προσέγγιση. Κατ' αυτό το τρόπο, η κοινωνική εργασία επιχειρεί να επιφέρει αλλαγές στην αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών, στις παγιωμένες συμπεριφορές, στις αντιλήψεις που τα μέλη της οικογένειας έχουν το ένα για το άλλο.

Η συστημική – οικογενειακή προσέγγιση δεν ταυτίζεται με την ποικιλία των τεχνικών που χρησιμοποιούν οι επαγγελματίες για να επιτύχουν αλλαγή στην οικογένεια. Όπως κάθε άλλη συμβουλευτική προσέγγιση. Η συστημική είναι εργαλείο ανάλυσης που βοηθά στη κατανόηση του κόσμου, τους εξυπηρετούμενους και τη σχέση τους με τον κοινωνικό λειτουργό. Στόχος της συστημικής παρέμβασης είναι αφενός να κατανοήσει ο επαγγελματίας τον τρόπο που λειτουργεί η οικογένεια ως σύστημα, καθώς και η διαμόρφωση του προβλήματος μέσα στο πλαίσιο αυτού του συστήματος, και αφετέρου να συμβάλει στην αλλαγή (Κονδυλάκη, 2008).

Η εστιασμένη στην οικογένεια παρέμβαση επικεντρώνεται στην ανάδειξη δυνάμεων και ικανοτήτων της. Ο κοινωνικός λειτουργός έρχεται σε επαφή με όλα τα

μέλη της οικογένειας, δίνει σε όλους το λόγο και εξετάζει τις απόψεις τους σχετικά με το πρόβλημα, σέβεται την ιεραρχία, τους κανόνες, τα έθιμα της. Αποσαφηνίζει ότι εκείνη και όχι ο ίδιος ή άλλοι ειδικοί στην υπηρεσία του, αποφασίζει για το καλύτερο για το παιδί ή το μέλος της, κάνει πολύ προσεκτική προσφορά ελπίδας για αλλαγή και βελτίωση της κατάστασης και υπογραμμίζει ότι εκείνοι γνωρίζουν το παιδί καλύτερα από όλους, παρακινεί να διακρίνουν τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις τους που είναι φυσικές και λειτουργικές και να τις αντιδιαστείλουν από τις άγονες και δυσλειτουργικές. Ενθαρρύνει, επίσης, τη διατύπωση σκέψεων, επιθυμιών και προσδοκιών τους για το πρόγραμμα και συμβάλλει με κάθε τρόπο στην αύξηση της συμμετοχής των γονιών στις αποφάσεις της οργάνωσης. Ταυτόχρονα αποφεύγει τις συμβουλές και δε θέτει κανόνες συμπεριφοράς, δεν κριτικάρει τους γονείς μπροστά στα παιδιά, ούτε κάνει υποδείξεις ο ίδιος σε αυτά (Καλλινικάκη, 2011).

Η σύγχρονη πρακτική της κοινωνικής εργασίας με την οικογένεια εστιάζεται σε τρία επίπεδα: στη σχέση αλληλεπίδρασης ή συναλλαγής της οικογένειας με το περιβάλλον της, στο γενεαλογικό σύστημα της οικογένειας και στο οικογενειακό σύστημα.

Η πρώτη, βασίζεται σε έννοιες της θεωρίας των οικοσυστημάτων και της οικογενειακής θεραπείας και διαμορφώνει μια σύνθετη αντίληψη αυτών των σχέσεων και η παρέμβαση στοχεύει σε αλλαγές σχέσεων της οικογένειας με το περιβάλλον της.

Η εστίαση της παρέμβασης στο γενεαλογικό οικογενειακό σύστημα βασίζεται στην υπόθεση ότι η παρούσα οικογένεια έχει διαμορφωθεί υπό την επίδραση ισχυρών επιρροών των προηγούμενων γενεών. Η παρέμβαση επιδιώκει την αύξηση της ατομικής διαφοροποίησης από την οικογένεια προέλευσης και άρα από άλλες σημαντικές σχέσεις.

Τέλος, η εστίαση για αλλαγή στο οικογενειακό σύστημα εξετάζει μεταβλητές όπως οι αλλαγές στη δομή, η ανεπάρκεια ορίων μεταξύ μελών κ.ά..Ο κοινωνικός λειτουργός προσπαθεί να δημιουργήσει πλαίσιο μέσα στο οποίο η οικογένεια θα βιώσει διαφορετικά τον εαυτό της και τον περίγυρο της (Βεργέτη, 2009).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της μελέτης

Ο σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να διερευνηθεί και να καταγραφεί η δομή, η λειτουργία και ο μετασχηματισμός της αγροτικής οικογένειας. Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι να μελετηθούν οι μορφές της οικογένειας, οι ρόλοι των μελών της, οι διακρίσεις ανάμεσα στον παραδοσιακό και στο σύγχρονο-αστικό μετασχηματισμό της, καθώς και οι αλλαγές που συντελέστηκαν.

Ερευνητικά ερωτήματα

- 1. Ποια είναι η συνήθης δομή της οικογένειας στην ύπαιθρο;*
- 2. Τι λειτουργίες επιτελούνται στην οικογένεια;*
- 3. Ποιοι είναι οι ρόλοι των μελών της οικογένειας;*
- 4. Τι αλλαγές έχουν συντελεστεί στη διάρκεια του χρόνου;*

Υπόθεση

Στην ύπαιθρο για πάρα πολλά χρόνια κυριαρχούσε η παραδοσιακή εκτεταμένη μορφή οικογένειας. Θεωρητικά η επικοινωνία με τον αστικό χώρο και η επιρροή που δέχεται από τον αστικό τρόπο ζωής και η κυριαρχία της σύγχρονης καπιταλιστικής οικογένειας, τείνουν να μετασχηματίσουν πλήρως την παραδοσιακή μορφή της οικογένειας, που απαντάται στην ύπαιθρο, σε μια πυρηνική ή σύγχρονη μορφή οικογένειας.

Μεθοδολογία έρευνας

Για τη διεξαγωγή της παρούσας ερευνητικής εργασίας επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος συλλογής δεδομένων, με τη χρήση ημιδομημένης συνέντευξης ως ερευνητικό εργαλείο, διότι αποτελεί μια ευέλικτη και ευπροσάρμοστη διαδικασία. Παράλληλα, επιτρέπει στον ερευνητή να δημιουργήσει κλίμα εμπιστοσύνης και

άνεσης με τους συμμετέχοντες και δύναται να προβεί σε προφορικές και άμεσες διευκρινίσεις για τη μελέτη ευαίσθητων ζητημάτων (Cohen, Manion, & Morrison, 2008).

Το πεδίο της μελέτης αποτελεί ο αγροτικός χώρος της επαρχίας. Το μοναδικό κριτήριο που θα ληφθεί υπόψη είναι η διαμονή, δηλαδή οι οικογένειες που θα συμπεριληφθούν στο δείγμα μας να έχουν μόνιμη κατοικία σε κάποιο αγροτικό χωριό.

Ηθικά ζητήματα

Είναι καίριο να διαφυλαχθεί με κάθε τρόπο η ανωνυμία των συμμετεχόντων και το απόρρητο των προσωπικών τους δεδομένων. Ακόμη, μέσω των ερωτήσεων να υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα ώστε να μην προκληθεί ηθική βλάβη σε όσους συμμετέχουν στις συνεντεύξεις, δηλαδή όσο το δυνατόν να μην θεωρηθούν οι ερωτήσεις αδιάκριτες, να μην αίρουν ή δημιουργούν ενδοοικογενειακά ζητήματα, που ενδεχομένως να υπάρχουν. Οι συμμετέχοντες χρειάζεται να ενημερωθούν εκ των προτέρων σχετικά με το απόρρητο και την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών τους.

Συμμετέχοντες

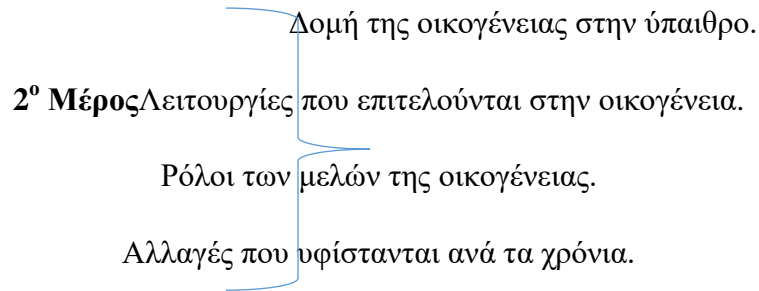
Το δείγμα αποτελείται από οκτώ άτομα και επιλέχθηκε με τη μέθοδο της σκόπιμης δειγματοληψίας, διότι *«οι περιπτώσεις μας αντικατοπτρίζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που μας ενδιαφέρει»* (Patton, 2002).

Δομή Συνέντευξης

Ως μέσο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από ερωτήσεις που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία κάθε συμμετέχοντα (ηλικία, φύλο, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση, τόπος κατοικίας). Το δεύτερο μέρος αποτελείται από διαφορετικές ερωτήσεις, οι οποίες ανήκουν σε τέσσερις θεματικούς άξονες, αντίστοιχα. Τα δύο βασικά μέρη της συνέντευξης, αλλά και κάθε ενότητα των κεντρικών θεματικών αξόνων, στηρίζονται σε βασικές ερωτήσεις, οι οποίες όμως κατά τη διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να δέχονται επιπρόσθετες διευκρινήσεις

Θεματικοί Άξονες Συνέντευξης

1^ο Μέρος Δημογραφικά στοιχεία

Διαδικασία

Η ερευνητική διαδικασία διήρκησε 1 μήνα. Πριν πραγματοποιηθεί η διεξαγωγή της συνέντευξης, σχεδιάστηκε μια γραπτή επιστολή, η οποία διαβεβαίωνε τους συμμετέχοντες για την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα των δεδομένων και των απαντήσεών τους. Εφόσον δόθηκαν οι απαραίτητες πληροφορίες, ξεκίνησε η διαδικασία της συνέντευξης.

Πραγματοποιήθηκαν 8 ατομικές συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες. Το δείγμα εντοπίστηκε από το εργασιακό, αλλά και φιλικό/ συγγενικό περιβάλλον, οπότε ήταν εύκολη η συνάντηση μαζί τους και η διεξαγωγή της συνέντευξης. Η διάρκεια των συνεντεύξεων διήρκησε περίπου 15 λεπτά. Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και έπειτα απομαγνητοφωνήθηκαν.

Επεξεργασία δεδομένων

Εφόσον συγκεντρώθηκαν οι συνεντεύξεις και απομαγνητοφωνήθηκαν, ακολούθησε η κωδικοποίηση Β΄ τάξης και συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκε η αποκωδικοποίηση στους παρακάτω θεματικούς άξονες: 1. *Δημογραφικά στοιχεία*, 2. *Δομή της οικογένειας στην ύπαιθρο* 3. *Λειτουργίες που επιτελούνται στην οικογένεια* 4. *Ρόλοι των μελών της οικογένειας* 5. *Αλλαγές που υφίστανται ανά τα χρόνια*.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν, έπειτα από τη συλλογή και την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων. Προκειμένου να επιτευχθεί η βαθύτερη κατανόηση των αποτελεσμάτων, όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι ερωτήσεις της συνέντευξης, διαχωρίστηκαν σε πέντε βασικούς άξονες, οι οποίοι αφορούν, μεταξύ άλλων 1. τα Δημογραφικά Στοιχεία κάθε συμμετέχοντα 2. τη Δομή της οικογένειας στην ύπαιθρο 3. τις Λειτουργίες που επιτελούνται στην οικογένεια 4. τους Ρόλους των μελών της οικογένειας και τέλος, 5. τις Αλλαγές που υφίστανται ανά τα χρόνια σε μια οικογένεια.

Κάθε βασικός άξονας περιλαμβάνει επιμέρους άξονες, όπως εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα.

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ
Δημογραφικά στοιχεία
<i>1.1 Φύλο</i>
<i>1.2 Ηλικία</i>
<i>1.3 Οικογενειακή κατάσταση</i>
<i>1.4 Επάγγελμα</i>
<i>1.5 Επίπεδο Σπουδών</i>
Δομή Οικογένειας
<i>2.1 Αριθμός μελών στην οικογένεια</i>
<i>2.2 Βασική δομή οικογένειας στην ύπαιθρο</i>

2.3 Βασική μορφή οικογένειας

Λειτουργίες που επιτελούνται στην οικογένεια

3.1 Λειτουργίες οικογένειας (αναπαραγωγική, οικονομικές, εκπαιδευτικές, ψυχολογικές)

3.2 Διαπροσωπικές Σχέσεις των μελών της οικογένειας

3.3 Αντιμετώπιση κρίσεων στο σπίτι

Ρόλοι μελών

4.1 Ο ρόλος των μελών μέσα στην οικογένεια (άνδρας, γυναίκα, τέκνα, παππούδες εάν υπάρχουν)

Αλλαγές στη δομή και τις λειτουργίες

5.1 Διακρίσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας

5.2 Αιτίες που οδηγούν στις διακρίσεις

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πρώτης κωδικοποίησης του 1^ο μέρους της συνέντευξης, ακολουθεί ο παρακάτω πίνακας που δείχνει αναλυτικά τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων.

Πίνακας 1. Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

	Β.Τ	Κ.Σ	Κ.Τ	Μ.Α	Α.Χ	Ο.Κ	Ε.Ι.	Ι.Ι.
Ηλικία	24	39	55	30	41	59	67	68
Φύλο	Γυν.	Ανδρ.	Ανδρ.	Γυν.	Γυν.	Γυν.	Γυν.	Γυν.
Επίπεδο Σπουδών	Τριτοβ.	ΑΕΙ	Τριτοβ.	Μεταπτυχιακό	Δευτεροβ.	Λύκειο	Δημ.	Δημ.
Οικ. κατάσταση	Έγγαμη	Έγγαμος 2 τέκνα	Έγγαμος 2 τέκνα	Έγγαμη	Έγγαμη	Διαζευγμένη	Έγγαμη	Έγγαμη
Επάγγελμα	Άνεργη	Εκπαιδευτικός	Οικοδόμος	Ιδιωτ. υπάλληλος	Οικιακά	Εργάτρια	Συνταξ.	Συνταξ.

Παρατηρείται λοιπόν πως το δείγμα κυμαίνεται από 24 έως 68 έτη. Οι 6 είναι γυναίκες και οι 2 άνδρες. Η μόρφωσή τους ανήκει σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες. Όλοι είναι έγγαμοι εκτός από την Ο.Κ, που είναι διαζευγμένη. 2 άτομα από

τους συμμετέχοντες είναι συνταξιούχοι, 2 άνεργοι και οι υπόλοιποι διαφόρων ειδικοτήτων.

Από την αποκωδικοποίηση του 1ου θεματικού άξονα, ο οποίος αφορά τη **Δομή της οικογένειας** προκύπτει, ότι και οι 7 από τους 8 συμμετέχοντες (n=8) θεωρούν πως η δομή της οικογένειας στην ύπαιθρο είναι πυρηνική, ενώ το δείγμα 4 [tracr 4] θεωρεί πως είναι εκτεταμένη όπως και στη δική της περίπτωση. Όλοι οι συμμετέχοντες δίνουν έμφαση στην ύπαρξη παππούδων- γιαγιάδων σε κοντινό σπίτι, οι οποίοι συχνά μεριμνούν για την φροντίδα των μικρών παιδιών, μιας και οι γονείς έχουν επαγγελματικές υποχρεώσεις. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν πως [πχ traner 3] πως ο σύζυγος είναι ο κυρίαρχος του σπιτιού, εφόσον αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων, ενώ η γυναίκα είναι αυτή που ασχολείται με τα οικιακά και τη φροντίδα των παιδιών.

Πιο αναλυτικά, η δομή της οικογένειας στην ύπαιθρο κατά την Β.Τ είναι συνήθως πυρηνική. Η δική της οικογένεια αποτελείται από δύο μέλη, την ίδια και το σύζυγό της. *«Η δομή στην ύπαιθρο είναι Πυρηνική, δεν ξέρω πολλά σπίτια που να έχουν παραδοσιακή δομή»* [traner 1].

Για τον Κ.Ζ, η μορφή της οικογένειας στην ύπαιθρο μοιάζει με αυτήν ενός αστικού κέντρου, είναι ολιγομελείς, ενώ δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην φροντίδα των ηλικιωμένων παππούδων- γιαγιάδων: *«Οι περισσότερες οικογένειες έχουν δομή που προσομοιάζει πολύ με αυτή ενός αστικού κέντρου. Δηλαδή είναι ολιγομελείς, αν και στα χωριά το σύνηθες είναι να υπάρχουν τουλάχιστον 2 παιδιά...Είναι πολύ συχνή η φροντίδα των ηλικιωμένων από τις ίδιες τις οικογένειες στα χωριά ή η φροντίδα των μικρών παιδιών από νεότερους παππούδες και γιαγιάδες»* [traner 2]. Η δική του οικογένεια είναι και αυτή πυρηνική και αποτελείται από 4 μέλη (2 τέκνα).

Ο τρίτος συμμετέχοντας Κ.Τ θεωρεί πως στην ύπαιθρο, κυρίως, ο σύζυγος είναι εκείνος που φροντίζει την οικογένεια, ενώ η γυναίκα ασχολείται με τα οικιακά *«Ο πατέρας στηρίζει οικονομικά την οικογένεια και η μητέρα ασχολείται με τα οικιακά»*. [traner 3]. Η δική του οικογένεια είναι και αυτή πυρηνική και αποτελείται από 4 μέλη.

Για την Μ.Α η μορφή της οικογένειας στην ύπαιθρο είναι συνήθως εκτεταμένη, καθώς, εκτός από τα βασικά μέλη της οικογένειας, συμβιώνουν στο ίδιο σπίτι και οι παππούδες- γιαγιάδες. Το ίδιο ισχύει και για τη δική της οικογένεια, μιας

και ζει στο ίδιο σπίτι με τα πεθερικά της με τα μέλη της οικογένειάς της να φτάνουν τα 6. «Κατά πλειοψηφία είναι μαμά, μπαμπάς, παιδιά και παππούδες στο ίδιο σπίτι» [trancr 4]. Η Α.Χ αναφέρει πως η οικογένεια στην ύπαιθρο είναι συνήθως πυρηνική όπως και η δική της και αποτελείται από την ίδια, το σύζυγο και τα 2 παιδιά τους [tracr 5]. Η Ο.Κ, αν και διαζευγμένη τώρα, αναφέρει πως όταν ήταν έγγαμη, η δομή της οικογένειάς της ήταν εκτεταμένη. Θεωρεί πως τα νέα ζευγάρια, ακόμη και αν διαμένουν στην ύπαιθρο, προτιμούν να έχουν πυρηνική οικογένεια «Είναι πυρηνική.. Η νέα γενιά προτιμάει να μένει μόνη της χωρίς τους γονείς μέσα στο σπίτι» [trancr 6]. Για την Ι.Ι και την Ε.Ι οι λειτουργίες μιας οικογένειας στην ύπαιθρο είναι κυρίως οικονομικές, ενώ οι σχέσεις με τα μέλη της οικογένειάς της είναι πολύ καλές και οι εργασίες μοιράζονται. Η μορφή της οικογένειας είναι πυρηνική στην ύπαιθρο.

Αναφορικά με τον 2^ο θεματικό άξονα *Λειτουργίες μέσα στην οικογένεια* διαπιστώνεται πως όλοι οι συμμετέχοντες θεωρούν πως η οικογένεια στην ύπαιθρο επιτελεί όλες τις λειτουργίες, όπου σε κάποιες από αυτές τα μέλη μοιράζονται τις δουλειές, ενώ σε κάποιες άλλες οι γυναίκες μεριμνούν για τα οικιακά, ενώ οι άνδρες εργάζονται. Πάντως όλοι συμφωνούν πως οποιαδήποτε προβλήματα προκύπτουν, αυτά πρέπει να λύνονται με το διάλογο και να υπάρχει κατανόηση. Ενδεικτικά, το δείγμα 1 θεωρεί πως η ύπαρξη βιομηχανικών εργοστασίων στην περιοχή (νομός Κιλκίς) έχει περιορίσει σημαντικά την απασχόληση και την εργασία των οικογενειών με τη γεωργία. Στην αναπαραγωγική λειτουργία της οικογένειας στην ύπαιθρο συμμετέχουν και τα δύο μέλη του ζευγαριού, ενώ για την οικονομική λειτουργία ο άνδρας είναι κύριος υπεύθυνος και η γυναίκα κατά δευτερεύοντα λόγο εάν ήδη έχει εργασία. Τέλος, για την εκπαιδευτική και ψυχολογική λειτουργία, υπεύθυνη είναι συνήθως η γυναίκα. Επίσης, αναφορικά με τις σχέσεις του ζευγαριού θεωρεί πως αυτές μεταβάλλονται, ενώ οι τυχόν προστριβές λύνονται με το διάλογο και τη στήριξη. Για ενδεχόμενα οικονομικά προβλήματα, αυτά λύνονται με την εργασία του ενός από τα μέλη και με τη βοήθεια τρίτων προσώπων «Οικονομικά προβλήματα με την εργασία του ενός από τα μέλη και με τη βοήθεια συγκεκριμένων προσώπων. Τα υπόλοιπα προβλήματα με τον διάλογο».

Οι απαντήσεις του 2^{ου}, 3^{ου}, 5^{ου}, 6^{ου}, 7^{ου} και 8^{ου} δείγματος φαίνεται πως συμφωνούν με το 1^ο δείγμα, καθώς αναφέρουν πως μια οικογένεια που ζει στην ύπαιθρο πρέπει να επιτελεί όλες τις βασικές λειτουργίες. Οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας είναι καλές και ενεργές (εκτός από την περίπτωση του

δείγματος 6 που είναι διαζευγμένη), ενώ τυχόν προβλήματα λύνονται με διάλογο και στήριξη. «Πάντα ενδιαφέρονται, ρωτάνε και προσπαθούν να βρουν λύση»[transcr 2].«Ναι, ενδιαφέρονται τα μέλη της οικογένειας για το πρόβλημα του άλλου και ο καθένας με τον τρόπο του προσπαθεί να βοηθήσει» [transcr 3].«Με αγάπη και σεβασμό ο ένας απέναντι από τον άλλον» [transcr 5]. Κυρίως με πολύ συζήτηση και υπομονή. Πάντα με σωστή κατανόηση του κάθε προβλήματος για να βρεθεί η σωστή λύση [transcr 6]. Το 4^ο δείγμα αναφέρει πως οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας είναι ορισμένες φορές δύσκολες, ειδικά αν η οικογένεια είναι εκτεταμένη«Καλές, αν και είναι δύσκολο να μένεις με τους παππούδες στο ίδιο σπίτι, καθώς αναπόφευκτα εμπλέκονται στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών με τον τρόπο που αυτοί μάθανε» Τα μεγαλύτερα παιδιά βοηθούν στις αγροτικές εργασίες. Ενώ τυχόν προβλήματα λύνονται με συζήτηση.

Αναφορικά με τον 3^ο άξονα **Ρόλοι μελών της οικογένειας** οι περισσότεροι συμμετέχοντες αναφέρουν πως η γυναίκα ασχολείται κατά κύριο λόγο με το νοικοκυριό, ενώ ο άνδρας με τις αγροτικές εργασίες ή με το επάγγελμά του. Οι υποχρεώσεις του σπιτιού μοιράζονται, αν και η γυναίκα ασχολείται με τις οικιακές εργασίες και ο άνδρας με τις πιο 'βαριές' δουλειές. Αναλυτικά, το 1^ο δείγμα πιστεύει πως ο ρόλος της γυναίκας είναι να είναι νοικοκυρά και μητέρα, ενώ του άνδρα να φέρνει το εισόδημα στο σπίτι «Ο δικός μου είναι ο ρόλος της νοικοκυράς και μητέρας..Ο ρόλος του άνδρα μου είναι του εργαζόμενου.. ο οικονομικός στυλοβάτης».Οι υποχρεώσεις εξαρτώνται με τις δυνατότητες των μελών, όπου διαχωρίζονται οι βαριές εργασίες για τον άνδρα και οι πιο ελαφριές για τη γυναίκα.Η Ι.Ι τονίζει πως ασχολείται κυρίως με τα οικιακά, ενώ ο άνδρας της αγροτικές δουλειές, ενώ τα παιδιά τους επισκέπτονται τακτικά. Ο καθένας έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Για την Ε.Ι η γυναίκα στην ύπαιθρο αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις του σπιτιού, ενώ ο άνδρας με τις αγροτικές εργασίες. Το ένα παιδί της οικογένειας διαμένει με τους ίδιους και συνεισφέρει οικονομικά.

Σε ότι αφορά τον 5^ο και τελευταίο θεματικό άξονα σχετικά με τις **Αλλαγές που έχουν επέλθει στις οικογένειες**, σύμφωνα με τις απαντήσεις των περισσότερων συμμετεχόντων, η γυναίκα έχει γίνει πιο ανεξάρτητη και αυτόνομη, εφόσον εργάζεται και έτσι οι υποχρεώσεις του ζευγαριού μοιράζονται. Παλιότερα, η μορφή της οικογένειας ήταν πιο παραδοσιακή με τη γυναίκα να βρίσκεται στο σπίτι και τον άνδρα στην εργασία του. Ο σύγχρονος όμως τρόπος ζωής, η αστικοποίηση, η τάση

φυγής των νέων ανθρώπων από την ύπαιθρο στις πόλεις προς αναζήτηση ενός καλύτερου τρόπου ζωής, επέφερε σημαντικές αλλαγές στην οικογένεια. Οι ρόλοι των μελών της οικογένειας έχουν διαμορφωθεί διαφορετικά με βάση τις ανάγκες τους. Ενδεικτικά το δείγμα 1 και 8 αναφέρει πως *«έχουν αλλάξει οι ρόλοι, καθώς η γυναίκα πλέον εργάζεται και επομένως οι δουλειές του σπιτιού μοιράζονται και αυτό οφείλεται στους γρήγορους ρυθμούς της ζωής και η απαξίωση της αγροτικής ζωής»*. Για την Ι.Ι αναφέρει πως οι βασικότερες αλλαγές εντοπίζονται στο ότι παλιά όλα τα μέλη της οικογένειας έμεναν όλοι μαζί στην ύπαιθρο, ενώ τώρα τα παιδιά χωρίζονται από τους γονείς και πηγαίνουν στις πόλεις για να βρουν εργασία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως διαπιστώθηκε στις προηγούμενες ενότητες της παρούσας μελέτης, η οικογένεια στον αγροτικό χώρο έχει συγκεκριμένη δομή, λειτουργίες και ρόλους, τα οποία με τα χρόνια αλλάζουν. Όπως προαναφέρθηκε η δομή της οικογένειας αποτελεί το όριο ανάμεσα στο σύστημα και το περιβάλλον της και αντιπροσωπεύει τους κανόνες που χρησιμοποιεί τους κανόνες που χρησιμοποιεί η οικογένεια για να επιτελεί τις λειτουργίες της. Ως προς τη δομή λοιπόν, προκύπτει τόσο από τη βιβλιογραφία όσο και από τις αποψεις του ερευνητικού δείγματος ότι η οικογένεια στον αγροτικό χώρο έχει πυρηνική μορφή.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία τόσο πιο πολυλειτουργική η οικογένεια. Η παρούσα έρευνα έρχεται να συμφωνήσει σε αυτό, καθώς οι συνεντευξιαζόμενοι θεωρούν πως η οικογένεια της υπαίθρου επιτελεί όλες τις λειτουργίες, όπου σε κάποιες από αυτές τα μέλη μοιράζονται τις δουλειές ενώ σε κάποιες άλλες οι γυναίκες μεριμνούν για τα οικιακά και οι άντρες εργάζονται.

Επιπλέον ως προς τους ρόλους, η βιβλιογραφία αναφέρει πως τα μέλη αναλαμβάνουν ρόλους προερχόμενοι από τη κατανομή των ρόλων που έχει κάνει το συζυγικό υποσύστημα στην τωρινή οικογένεια, από τα βιώματα τους στην οικογένεια καταγωγής, από τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων που επιβάλλει το

ευρύτερο κοινωνικό σύστημα και από τις εμπειρίες κάθε μέλους ξεχωριστά. Ωστόσο στην έρευνα που διηγήθηκε οι περισσότεροι συμμετέχοντες αναφέρουν πως η γυναίκα ασχολείται κατά κύριο λόγο με το νοικοκυριό, ενώ ο άνδρας με τις αγροτικές εργασίες ή με το επάγγελμα του.

Τέλος, με τη πάροδο του χρόνου προέκυψαν μεταβολές στην οικογενειακή ζωή που αυτόματα προκάλεσαν αλλαγές τόσο στη δομή όσο και στους ρόλους της οικογένειας. Ως προς τις αλλαγές αυτές λοιπόν, οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν πως η γυναίκα έχει γίνει πιο ανεξάρτητη και αυτόνομη, εφόσον εργάζεται και έτσι οι υποχρεώσεις του ζευγαριού μοιράζονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Cohen, L., Manion, L., & Morrison K., (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Clayton, R.P. (1979). *The family, marriage and social change*. (Lexington) MA: D.C. Heath.

Day, D.R, *Introduction to Family Processes*, New York: Routledge, 2010

Engels, Fr. (1984). *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή

Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (2005). *Οικογενειακή Θεραπεία, μια επισκόπηση*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.

Jackson, D.D (1965b). *The study of the family*. *Family Process*, 4 (1), 1-20.

- Kingsbury, N., & Scanzoni, J. (1993). Structural-functionalism. In P. G. Boss, W.J. Doherty, R. La Rossa, W.R. Schumm, & S.K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods* (pp. 195- 217). New York: Plenum Press.
- Linton, R. (1936). *The study of man*. New York: D. Appleton-Century.
- Linton, R. (1945). *The Cultural Background of Personality*. New York: D. Appleton-Century.
- Linton, R. (1959). The natural history of the family. In R.N. Anshen (Ed.), *The family: its functions and destiny*. New York: Harper.
- McLeod, J., (2003). *Εισαγωγή στη συμβουλευτική*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Miller, I. W., Ryan, C. E., Keitner, G. I., Bishop, D. S., & Epstein, N. B. (2000). The McMaster Approach to Families: theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 168-189. doi: 10.1111/1467-6427.00145
- Minuchin, S. (1974). *Families and families therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mead, G.H. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Muncie, J., Wetherell, M., Langan, M., Dallos, R., Cochrane, A., (2009). Η μελέτη και κατανόηση της οικογενειακής ζωής. Αθήνα : Μεταίχμιο.
- Olson, D.H. (1993). Circumplex Model of Marital and Family Systems. In F. Wals (Ed.), *Normal Family Processes*. (2nd Ed.). New York: Guilford Press.
- Olson, D. H., Portner, J. and Lavee, Y., *Faces III.*, 1985 Department of Family Social Science, University of Minnesota.
- Patterson, T. (1997). Theoretical unity and technical eclecticism: Pathways to coherence in family therapy. *American Journal of Family Therapy*
- Rossi, A., & Rossi, P., (1990). *Of human bonding: parent-child relations across the life course*. New York: Aldine de Gruyter.
- Westley, W.A., & Epstein, N.B. *The silent majority*. San Francisco: Jossey-Bass, 1969.

Smith S., 1995, «Family theory and multicultural family studies», στο B. Ingoldsby & S. Smith (επ.), *Families in multicultural perspective*, σ. 5-35, New York, The Guilford Press.

Patton. M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA Sage Publications.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ

Βεργέτη Α., 2009 , Κοινωνική Εργασία με οικογένειες σε κρίση , Αθήνα, Τόπος
Γεώργας, Δ. (2000). Η ψυχοδυναμική της οικογένειας στην Ελλάδα: Ομοιότητες και διαφορές με άλλες χώρες. στο Α. Καλαντζή-Αζίζι και Η. Γ. Μπεζεβέγκη (επ.). *Θέματα επιμόρφωσης/ευαισθητοποίησης στελεχών ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων* (σελ. 115-118). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γεώργας, Δ. (2006). Η ελληνική οικογένεια. Στο Παιδί, οικογένεια, σχολείο. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων – ΙΔΕΚΕ.

Γεωργίου Σ.Ν, (2012) *Ψυχολογία των Οικογενειακών Συστημάτων*, Ζεφύρι: Διάδραση

Δραγώνα Θ., Τσέλιου Ε., (2009) *Μετασχηματισμοί της ελληνικής οικογένειας και νομοθετικές αλλαγές στο οικογενειακό δίκαιο*, Αθήνα , Μεταίχμιο.

Κονδυλάκη Α., 2008, *Η συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία*, Αθήνα , Τόπος

Καλλινικάκη Θ., 2011, *Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα , Τόπος

Κατάκη, Χ. (1984). *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*, Αθήνα: Κέδρος.

Κιτσάκη, Β. (2007). Οικογενειακή συνοχή, οικογενειακή προσαρμοστικότητα και επαγγελματική ικανοποίηση γονέων. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, No 98. Notes: Τριμηνιαία Περιοδική Έκδοση της Επιστημονικής Ένωσης του ΨΝΑ.

Κορωναίου Α., 2007. Ο ρόλος των πατέρων στην εξισορρόπηση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, Κ.Ε.Θ.Ι

Κυριαζή Ν., Λαμπίρη – Δημάκη Ι., 1995 , Η ελληνική κοινωνία στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, Αθήνα , Παπαζήσης

Μουσούρου Λ. Μ., 1989, Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, Αθήνα, Gutenberg

Μουσούρου, Λ-Στρατηγάκη, Μ. (2004). Ζητήματα Οικογενειακής Πολιτικής. Αθήνα: GUTENBERG.

Μουσούρου, Λ.1999 «Κρίση της οικογένειας και κρίση αξιών», Επιθ. Κοιν. Ερευνών

Νιτσιάκος Γ.Β, (1991) Παραδοσιακές κοινωνικές δομές, Οδυσσέας

Πέτρου Σ.Ι., (2007). Κοινωνιολογία. Θεσσαλονίκη, Βάνιας

Πρεσβέλου Κ., 2003 , Μετανεωτερική κοινωνία και οικογενειακά μορφώματα στο : Ρήγα Α., Β., Το κουτί της Πανδώρας , Αθήνα , Ελληνικά Γράμματα.

Πιλήσης, Θ., (2010). ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ. E -Journal of Science&Technology (e-JST) ,e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, 5(5) Σεπτέμβριος 2010

Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β.,2000. Οικογένεια και όρια. Συστημική προσέγγιση. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα

Ρήγα, Α.Β., (2012). Η οικογένεια στην Ελλάδα σήμερα. Αθήνα: Πεδίο

Τσαμπαρλή, Α. (2004). Η ψυχαναλυτική προσέγγιση της οικογένειας. Αθήνα :Ατραπός.

.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Διώτη-Γιαννοπούλου. (2010). 'Οικογένεια και Πτυχές της' 18(20), pp. 7-14
http://benl.primedu.uoa.gr/ptde/database-ptde/oikogeneia_kai_ptyxes_tis.pdf

Μαράτου Λ.-Αλιμπραντή (2010) Νέες μορφές οικογένειας. Τάσεις και εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα. <http://www.encephalos.gr/full/47-202g.htm?fbclid=IwAR1ZBMwbX2yHplrVOui7uzzNFZ90FnuEKKHmnQOjZJp4v95rRF920g8D5d8>

